

LATVIJAS MĀKSLAS AKADĒMIJAS
VII STARPTAUTISKĀ ZINĀTNISKĀ KONFERENCE
2025. GADA 29.–30. MAIJS

**MĪTS – ARHETIPS – PROTOTIPS
UN TĀ (RE)INTERPRETĀCIJA
PROGRAMMA**

**MYTH – ARCHETYPE – PROTOTYPE
AND THEIR (RE)INTERPRETATION
PROGRAMME**

**MĪTS – ARHETIPS – PROTOTIPS
UN TĀ (RE)INTERPETĀCIJA**

**MYTH – ARCHETYPE – PROTOTYPE
AND THEIR (RE)INTERPRETATION**

Konferenci organizē / Organized by

LMA Doktorantūras skola / Doctoral School of Art Academy of Latvia

Projekta vadītāji / Project managers

Dr.habil.art. Ojārs Spāritis, PhD Agita Gritāne

Dizaina sekcijas organizatori / Design thematic track organizers

PhD Liene Jākobsone, PhD Pinar Kaygan

Literārais redaktors / Literary editor

Dr. philol. Aleksejs Taube

Konferences programmas komiteja / Conference Programme Committee

Dr.arch. Juris Dambis (Rīga, Latvia)

Dr.art. Ginta Gerharde – Upeniece (Rīga, LNMM, Latvia)

Dr.arch. Una Īle (Jelgava, LBTU, Latvia)

PhD George Siarov (SGEM WORLD SCIENCE, Vienna, Austria)

PhD Simon Mc Keown (Marlborough College, United Kingdom),

PhD Barbara Uppenkamp (Muthesius University, Kiel, Germany),

Dr.habil.art. Juhan Maiste (Tartu University, Estonia),

Dr.habil.art. Ryszard Maczynski (Nicolaus Copernicus University in Toruń, Poland)

PhD Heikki Hanka (Jyväskylä University, Finland)

PhD Alessandro Giuliani (National Institute of Health, Rome, Italy)

Maketa autors / Layout by

Mg.art Kristians Fukss

Konferenci atbalsta / Sponsored by

ISBN 978-9934-630-31-6

ISBN 978-9934-630-30-9

Latvijas Mākslas akadēmija 2025

© LMA 2025 © Rakstu autori

The project "Cultural and creative ecosystem of Latvia as a resource for resilience and sustainability"/CERS (No. VPP-MM-LKRVA-2023/1-0001) is funded by the Ministry of Culture of the Republic of Latvia in the framework of the National Research Programme "Latvian Culture – a Resource for National Development" (2023–2026). The National Research Programme is administered by the Latvian Council of Science.

29. MAIJS / MAY 29

Opening session

Moderators / Moderator:

Dr.habil.art. Ojārs Spāritis

Konferences atklāšana / Opening of the conference

10.00–10.15

Uzrunas / Speeches by

LMA rektors / Rector of AAL Art.D Kristaps Zariņš

LMA prorektore / Vice-Rector of AAL PhD Agita Gritāne

Opening session (ENG)

10.15–11.00. **PhD Noel B.Salazar**

Archetypes, Prototypes, Myths, and the Alchemy of Arts-Based Praxis:
Reimagining Our World

11.00–11.25. **PhD Kerttu Männiste, PhD Sophie Turner**

“When Two Myths Meet: Ovid and Body Politics at Kadriorg Palace”

11.25–11.50. **PhD Elnara Taidre**

Myth and Archetype in Artistic and Theoretical Practices of Tõnis Vint

11.50–12.15. **Mg. art. Helena Demakova**

Mythology as the source of new artistic expression in the time of the
Awakening (Atmoda) in Latvia

12.15–12.40. **Dr.Paulius Petraitis**

AI (Re)imaginings: Frictionless Myths of Past and Future

Coffee Break 12.40 – 13.30.

Session I

**TRANSFORMATION OF MYTH IN FINE,
PERFORMING AND DIGITAL ARTS**

Moderators / Moderator:

Dr. phil. Jānis Taurens

13.30–13.55. **Dr. Kristina Wuss**

Neparasti arhetipi operā un viņu atsauksmes dizainā

13.55–14.20. **Mg.art. Sanita Duka**

Bībeles sižetu (re)interpretācija starpkaru perioda Latvijas teātra praksē:
Rīgas Strādnieku teātra izrādes “Melnā bībele” tuvlasījums

14.20–14.45. **Dr. philol. Aleksejs Taube (ENG)**

Reimagining the Archetype of the Female Figure in Sculpture in Barry Unsworth's
Stone Virgin (1985)

14.45–15.10. **PhD Zane Ozola**

Mīts un tā vizuālās formas: attēls kā nozīmes radītājs

15.10–15.35. **Mg.art. Līga Vēliņa**

Mītu un mitoloģijas pārinterpretācija imersīvajā mākslā. Paplašinātās realitātes (XR)
mākslas darbu agrīnie piemēri

Coffee Break 15.35–16.00.

Session II

MYTH DECONSTRUCTED AND HISTORY – CONSTRUCTED

Moderators / Moderator:

PhD Jānis Ozoliņš

16.00–16.25. **Dr. Laura Santamaria (ENG)**

Lilith Deconstructed: Erasure and the Decolonial Reimagining of Feminine Power

16.25–16.50. **Mg.art. Una Pūpola**

“Varas kostīma” aģences reinterpretācija modes dizaina komunikācijas kontekstā:
pilnvarošanas apšaubīšana

16.50–17.15. **Bc.Sc. Baiba Cimoška**

Mītu un arhetipu atspoguļojums Latvijas feministiskās mākslas darbos

17.15–17.40. **Mg.art. Sanita Oše**

Mākslinieks vai skolotājs? Latvijas Mākslas akadēmija un zīmēšanas pedagoģija
20. gadsimta 20.–30. gados.

17.40–18.05. **Bc.art. Katrīna Šeikina**

Vēsture kā mīts un mīts kā vēsture. Latvijas tēlotājas mākslas vēstures programmu
diskusiju ideoloģiskie aspekti 1950. gados

18.15–19.00.

Reception by Rector of Art Academy of Latvia professor Kristaps Zariņš

Thematic Track

**UNDERSTANDING DESIGN IMPACT:
THEORY AND PRACTICE**

Session III (ENG)

METHODS OF AND APPROACHES TO IMPACT ASSESSMENT

Moderator: Prof. Dr. Özlem Er

11:10–11:30 **Dr. eoc. Ieva Zemite, Dr. art. Baiba Tjarve**

The Economic Value of Design: Navigating Impact Measurement Complexities

11:30–11:50 **Beatriz Bonilla Berrocal, PhD. Annalinda De Rosa,
PhD. Valentina Auricchio**

Design possibilities within social impact measurement in SMEs:
Bridging evaluation and creative practice

11:50–12:10 **Shivam Vats, Dr. Sugandh Malhotra, Prof. Lalit Kumar Das**

Exploring Design Impact Factors on the 5Ps of Sustainability

12:10–12:40 Discussion

Coffee Break 12.40 – 13.30

Session IV (ENG)

COLLABORATION FOR DESIGN IMPACT ASSESSMENT

Moderator: PhD Liene Jākobsone

13:30–13:50 **Prof. Dr. Özlem Er**

Challenges in Design Education's Engagement with Real-World Problems:

The Final-Year Experience at Istanbul Bilgi University's Department of Industrial Design

13:50–14:10 **Dr. Joana Meroz, Dr. Flavia Piancazzo, Dr. Cyril T'jahja,
Dr. Ines Tolic, Dr. Harun Kaygan, Dr. Annamari Vänskä, Olivér Horváth**

Pluralising Evaluations of Design Impact: A Research and Educational Agenda for
Design Culture Studies

14:10–14:30 **Dr. Saniye Fişgın Korkmaz**

A Proposed Model for Evaluating Design Impact in Design and Innovation
Capabilities in Public Institutions

14:30–15:00 Discussion

Coffee Break 15.35 – 16.00.

Session V (ENG)

CASE STUDIES

Moderator: Dr. Joana Meroz

16:00–16:20 **Aniela Fidler-Wieruszewska**

Designing for Climate Emotions & Youth Futures: An Adolescent-Led
Participatory Approach to Understanding the Impact of Fashion on Well-Being

16:20–16:40 **Shasha Mi**

Challenges and Opportunities for Understanding Design Impact in an Arts-Based
Co-Creation Project with Domestic Violence Survivors

16:40–17:00 **Sushrut Vartak, Gaurav Somwanshi**

Designing for Equity: Blockchain, Agriculture, and the Indian Farmer's Voice

17:00–17:30 Discussion

18.15–19.00. Reception by Rector of Art Academy of Latvia professor Kristaps Zariņš

30. MAIJS / MAY 30

Session VI

COLLISION OF NATURAL AND SOCIAL SCIENCES IN MATERIAL WORLD AND APPLIED ART

Moderators / Moderator:

Dr.art. Inese Sirica

10.00–10.25. **Mg.art. Neringa Akcijonaityte (ENG)**

Uncontrollability in the creation of art

10.25–10.50. **Dr.art. Inguna Audere**

Spogulis Latvijas mūsdienu stikla mākslā

10.50–11.15. **Dr.art. Kristīne Ogle**

Paraugi un interpretācijas. Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja kolekcijas lāžu atslēgas un to dekoratīvā apdare

11.15–11.40. **Mg.art. Agnese Tambaka**

Metlahas tipa grīdas flīzes – nostalgija jaunā materiālā – Rīgas piemēri

11.40–12.05. **Mg.art. Una Valtere**

Izšūto jostu izgatavošanas tehnoloģiskās izpētes rezultātu analīze un interpretācija

Coffee Break 12.05–12.30.

Session VII

PROTOTYPES AND INTERPRETATION IN ENVIRONMENTAL AND SPATIAL ARTS

Moderators / Moderator:

Dr.art. Andris Teikmanis

12.30–12.55. **Dr.habil.art. Ojārs Spārītis (ENG)**

Mythologizing the “Muscovite” Theme in the Latvian Cultural Heritage of the Livonian Period

12.55–13.20. **Bc.art. Sanita Bitko**

Ikonogrāfijas un tēlniecības prototipi, to interpretācija un māksliniecisko ietekmju kartēšana

13.20–13.45. **Mg. philol. Valda Jēkabsone-Valtere**

Mihaela Jana fon der Borha sacerējuma “Varakļānu pils sentimentālais dārzs” četri avoti

13.45–14.10. **Mg. arch. Artis Zvirgzdiņš**

“Starp zemi un debesīm” – Vidzemes kapsētu kapliču izcelšanās un tipoloģiskā attīstība līdz 1914. gadam

14.10–14.35. Conclusion. Discussion. Resumee.

Archetypes, Prototypes, Myths, and the Alchemy of Arts-Based Praxis: Reimagining Our World

Noel B. Salazar

Full Professor, Department of Social and Cultural Anthropology, KU Leuven, Belgium
noel.salazar@kuleuven.be

In this presentation, I explore the potent confluence of arts-based praxis with deep-seated human archetypes, prototypes, and myths. These concepts, rooted in our collective emotional and sensory experience, are not relics of the past but dynamic engines that can inspire innovative pathways toward resilience and transformation. Arts-based praxis is the deliberate act of turning these deep-rooted concepts into living, transformative practice. It is through this reflective doing—this fusion of theory, emotion, and materiality—that art becomes a site for practical wisdom. When artists engage with archetypes, prototypes, and myths, they are not merely reproducing familiar symbols; they are reconfiguring these foundational elements to address the pressing challenges of our time.

The process of artistic creation is inherently embodied—it arises from our visceral, sensory engagement with the world. This is where the prototype and myth truly come alive. The original blueprint found in natural forms—a spiralling galaxy, the rhythmic pattern of ocean waves, the fractal geometry of a leaf—becomes a catalyst for creative exploration. Through art, these patterns are translated into new forms, imbuing the work with a resonance that speaks to our shared human experience. Artistic practice, then, becomes a form of embodied knowledge-making. It channels the innate human ability to sense, interpret, and ultimately transform our environment. This process is reflective of what Aristotle termed *phronesis*—practical wisdom that emerges through deep reflection and lived experience. In the act of creation, the artist becomes a mediator between the timeless world of archetypes and the fluid, ever-changing present, crafting works that not only embody aesthetic beauty but also serve as vehicles for social and ecological renewal.

Artists, scholars, and practitioners are uniquely positioned to tap into the deep reservoirs of cultural memory. By revisiting and reinterpreting archetypal symbols, we can generate innovative frameworks for addressing issues such as environmental degradation, resource scarcity, and social fragmentation. The creative reappropriation of these symbols not only fosters dialogue across disciplines but also nurtures the kind of emotional and intellectual engagement necessary for transformative action. In conclusion, the archetype, prototype, and myth are far more than theoretical constructs; they are the living, breathing substrates of our creative existence. Arts-based praxis harnesses these elements, converting timeless patterns into vehicles for action and resilience. As we navigate the complexities of the current global challenges, we should draw on the profound power of these symbols to inspire, challenge, and transform.

Keywords: archetype, prototype, myth, art, anthropology, practical wisdom

When Two Myths Meet: Ovid and Body Politics at Kadriorg Palace

Sophie Turner

PhD, Estonian Academy of Arts,
Kadriorg Museum of Art
sophie.turner@artun.ee

Kerttu Männiste

PhD, Art Museum of Estonia
kerttu.manniste@ekm.ee

The nation-as-body metaphor has long played a central role in early theories of governance, traced back to pre-Socratic thinking but found across Europe, expressed in different languages and cultures. The human body has been a useful tool for conceptualising socio-political reality. In particular, we find the metaphor of nation-as-body entangled in the myth of kingship and in the consolidation of authoritarian regimes.

It is interesting to think about this metaphor when we consider how Ovidian myths, in which the transformation of the body – its *metamorphosis* – is so important, have been used in art for political means, especially in the context of monarchy and the expansion of empire. Our focus is the ceiling fresco of Kadriorg palace, built in 1718 by Peter the Great, and which depicts the myth of Diana and Actaeon, except that here the myth carries another meaning in the context of Peter's recent defeat of Sweden in the Northern War. We find Ovidian bodies doubly transformed: for the crime of catching Diana bathing, Actaeon is captured by the painter's brush in his moment of transformation into a stag, soon to be eaten by his hunting dogs; but here, Diana is also Peter the Great, punishing Actaeon, King of Sweden, whose head is adorned with antlers – and not a crown – in a monstrous state of nature, the only outcome of which can be death. Diana, of course, not only symbolises Peter but also Mother Russia – an ancient concept that was amplified during the period of imperialism and colonialism to emphasize the fertile and nurturing nature of the new homeland, made up of violently conquered territories. In turning to Ovid, Peter situates himself firmly within a 'Western' cultural tradition, joining the Ovidian trend sweeping the courts of Europe, which he had witnessed first-hand during his travels abroad. It is also likely that Peter's fresco was influenced by a painting he had seen in Narva during his military invasion, in which the King of Sweden is honoured as Diana. The painting is a nod to European powers, but it is also a conception of politics at the local level. This is important for Peter because his newly-built palace is, after all, a territorial marker.

Kadriorg's fresco will be the centrepiece at a forthcoming international exhibition, organised by the Art Museum of Estonia in autumn 2026. In this paper, the exhibition's two curators will share the results of their early research into the political appropriations and reinterpretations of Ovidian mythology at the palace.

Keywords: mythology, Ovid, metamorphosis, politics, Kadriorg Palace, Northern War, Peter the Great

Kerttu Männiste is an art historian, working at the Art Museum of Estonia since 2008. Her curatorial projects include international exhibitions "Repin. A Russian Master's Life and Work in Finland" (2013), "Abundance and Ephemerality. Still Lifes from Finnish and Baltic Collections" (2017), "The Dance of Colours. Finnish Modernist Art" (2023). The research topic of her doctoral thesis is performativity beyond theatre (in society, and especially in museums).

Sophie Turner is a lecturer at the Estonian Academy of Arts and visiting curator at Kadriorg Museum of Art. She is a cultural historian and early modernist with a focus on ancien régime France, receiving her PhD from Oxford University in 2016. She is currently researching the early French collections in the Baltic region and working closely with Estonian museums and cultural institutions.

Myth and Archetype in Artistic and Theoretical Practices of Tõnis Vint

Elnara Taidre

PhD, Graphic Arts Department of the Art Museum of Estonia

elnara.taidre@ekm.ee

My paper discusses the phenomenon of Tõnis Vint (1942–2019), the artist and artistic thinker, a legendary figure in Estonian art of the second half of the 20th century. Vint can be considered a teacher of exceptional importance, whose ideas had served, directly and indirectly, as a starting point for many representatives of different generations working in various fields of art – for artists, designers, architects and others. In the centre of aesthetic ideal of Vint was the field of visual culture to which he ascribed a broader impact, seeing visual sign systems as the most powerful means of transmitting a message. The artist believed in a possibility of a universal aesthetical-symbolic system, which would serve as a basis for the interpretation of all kinds of visual phenomena as well as for creation of new (spatial)-visual structures generating positive influence both on individual and processes in society.

Relying on his erudition in the art and visual culture of different regions and epochs, Tõnis Vint created a conceptual platform for interpretation and synthesis of various visual phenomena. Vint's aesthetic system was based on his research on visual arts and sign systems dealing with objects from America to Australia and from the past to the present day. He was interested in proto-images in all cultures, which he interpreted as universal cosmologic symbols: elements of a common worldview and a means of shared signification. (Here, a noteworthy example is a documentary *The Belt of Lielvārde* (1980, Riga Film Studio), created together with Latvian film director Ansis Epnars.) Vint attributed a positive psychological impact to visual images and was convinced that it can also function subconsciously. Thus, a central structure in his practices was mandala: a theoretical principle of visual interpretation and a practical guideline for organising artworks in the fields of graphic art, graphic, interior and stage design. In addition to mandala-like geometric structures, the artist also involved figurative archetypes in his works, coding cosmological symbolism into his visual narratives. In his conception, Tõnis Vint proceeded significantly from Carl G. Jung's comparative psychoanalysis, developing in his in artistic and theoretical practices Jung's ideas on myth, archetype and mandala in the situation of the Soviet Estonia.

Keywords: Tõnis Vint, Estonian graphic art, artistic mythology, total work of art, sign system theories, Jungian archetype conception

Mythology as the source of new artistic expression in the time of the Awakening (Atmoda) in Latvia

Helena Demakova

Mg.art., Art Academy of Latvia

helena.demakova@gmail.com

The time of the national Awakening or Atmoda (1986 – 1991) caused great changes in art. Some of the most visible artists around the age of thirty were driven by new ideas and implemented them on a large scale without Soviet era commissions from the state or Artists' Union.

From the mid-80s censorship weakened until it disappeared completely by the end of the 80s. At the same time the ideas of postmodern thinking were gradually introduced in our society. In visual art this meant becoming acquainted with Western contemporary art by adding its vocabulary to the local context.

One of the thematic features that characterized the new art was its connection to archetypical layers of European and Latvian culture which was embodied in well recognizable images. Mythology as a source of new expression dominated the imagery of several artists.

Large paintings featuring the Rape of Europe, Icarus, Sisyphus or visual commentary on the Theogony by Hesiod were seen in individual and group shows. The Latvian myth about the sunken palace of Burtnieks or the mysteries of Latvian ornament caused great attention in these times of change.

The complex reasons of this particular poetics is the theme of this paper, as well as its connection to the "mythology" that was never accepted by Latvian society at large, namely the so called Soviet mythology, whose critical processing was another cornerstone of artists' creativity.

Keywords: Latvia, Awakening, art, myth, postmodernism

AI (Re)imaginings: Frictionless Myths of Past and Future

Paulius Petraitis

Dr., Faculty of Communication Vilnius University
info@pauliuspetraitis.com

This paper examines how artificial intelligence (AI) is reshaping collective memory and future visions through the production of digital myths – sanitised, ideologically charged narratives that obscure historical trauma and political complexity. As AI-generated imagery proliferates across social media, entertainment, and political discourse, it increasingly functions as a temporal manipulator, collapsing past, present, and future into frictionless, aesthetically polished simulacra. Popular social media platforms like @Alookbackintohistory and @Historyrevivedofficial exemplify this trend, using AI to create so-called “POV” re-enactments of historical events. These renderings offer curated, even idealised, depictions of the past that simplify its messiness. While visually appealing, such presentations obscure the more nuanced and potentially darker realities of history.

This tendency extends beyond the past to contemporary and future narratives. As exemplified by the infamous AI-generated Gaza video featuring a gold Donald Trump statue and children bathing in money, AI is also used to simplify complicated political narratives. Initially created as satire, the video was co-opted by Trump to project an idealised political narrative. This example illustrates how AI-generated content can be weaponised to reinforce political agendas, offering a spectacle that distorts reality and creates an illusion of sociopolitical resolution. Not unlike the sanitised depictions of history, this content conjures an oversimplified, polished version of reality that serves a specific ideological function. Furthermore, this video serves as an example of how AI can shape our vision of the future by reinterpreting current events as future-historical moments, projecting an idealised future before it is realised.

AI-generated images encapsulate both the potential and the risks of digital myth-making. While they offer new ways to visualise imaginative narratives (something artists may potentially take up), they also complicate our ability to discern truth. Photography has long been a selective and subjective medium, capturing a slice of reality and, through its framing and editing, inevitably altering it. AI accelerates this process by giving us not just altered but entirely new realities – ones often fabricated to be indistinguishable from what we perceive as real.

Keywords: Artificial intelligence, AI-generated images, Digital mythmaking, Collective memory, Photographic veracity

Neparasti arhetipi operā un viņu atsauksmes dizainā

Kristina Wuss

Dr., Latvijas Nacionālā opera un balets
post@kristinawuss.de

Operas māksla pārsteidz ar dažu arhetipu pasniegšanu arvien jaunās kombinācijās. Pievērsties izpētei iedvesmoja senais „Laimas“ fabrikas konfekšu papīru dizains konfektei „Čočosana“. Konfekti vairs neražo, varbūt Arnītas Ķerubīnes konfekšu papīru kolekcijā Latgalē vēl izdotos paraugu atrast.

Arī konfektes „garšas dizains“ – stiprais saldums – ir neaizmirstams. Pučīni operas „Madame Butterfly“ titulomas tēls kā viena no traģiskākām operas varonēm vispār un pārspīlēta, bet iemīļota saldme – kā tas iet kopā?

Tomēr konferencē stāstīt par neredzamo nav lietderīgi, tāpēc pievērsos jautājumam, kāda kolektīva atmiņa izveidojās par citiem operas arhetipiem... Tajā skaitā būtu „Nāra“, „Dons Žuans“, „Klīstošais holandiešis“, „Zigfrīds“ un viņam (varbūt) dažā ziņā līdzīgais „Lāčplēšis“ no Mediņa operas „Uguns un nakts“, „Karmena“. Nav jau tā, ka visi cilvēki apmeklētu pēc šiem tēliem nosauktās operas. Bet gribot negribot šo to dzirdējuši vai redzējuši noteikti būs arī „ārpusoperas“ ikdienā. Latvijā šīs operas tika uzvestas. Var sākties analīze, kādos laikposmos tapa kāda rakstura interpretācija. Jo vienmēr režisors ar savu komandu veido savu traktējumu, kuru varētu arī nosaukt par prototipu.

Vācijā nosaukums „prototips“ it kā automātiski sasauca ar automašīnu rūpniecību. Veiksmīgs prototips garantē ilgu produkta mūžu. Automašīnu rūpniecība veido tautsaimniecības mugurkaulu. Operu interpretācijas tik lielu nozīmību nesasniedz. Bet operas darbu „reinterpretācijas“ daudz ko prot pastāstīt par t.s. laika garu. Piemēram: Dvoržaka „Nāra“ pašlaik piedzīvo sevišķi daudzveidīgus traktējumus ar savām „bildēm“: Spilgti paliek atmiņā Berlīnes Valsts Operas zušu tēma (scenogrāfe Monika Korpa), uz Mīnhenes Valsts Operas izrādes DVD vāka Kristīne Opolais akvārijā (režisors Martin Kušej).

Pirmā operas Blu-ray Polijā 2019 (Opera Nova Bydgoszcz) bija mana „Nāras“ interpretācija. Tāpat kā Berlīnē notiek konkrēta pilsētvides iesaiste. Šī interpretācija ieskaitot 27 m garo senā teātra tilta repliku domāta tieši šai pilsētai, velēta vācu-poļu vēsturei. Brīnumainā kārtā arvien vēl nāk klāt jaunas atsauksmes no citām zemēm, kurās vēstures konteksts paliek neatšifrēts, bet tieši uzrunā tā vēstījuma pasakainais ietērs.

„Donam Žuanam“ pievērsties var palikt tepat Rīgā: LNOB 1998 – 2006 bija zelts un tūkstošiem rožlapu, no 2009. gada baltais kuģis (abas scenogrāfijas Andris Freibergs), no 2022. gada tumšāks risinājums...

„Karmena“ varbūt ir „visuniversālākais“ arhetips. Viņa arī iedvesmo(ja) gan pārtikas, gan izturīgu preču rūpniecības jau tūlīt pēc pirmizrādes 19. gadsimtā.

Vai varētu būt arī „akustiskie arhetipi“? Šie starp citu būtu iespaidojuši valsts likteņus. Koris „Va, pensiero“ no Verdi operas „Nabuko“, piemēram, palīdzēja tapt vienotai Itālijai. Atšifrēt operas arhetipu būtību liekas lietderīgi visādā ziņā.

Atslēgas vārdi: Populāras operas un ikdienas, arhetipu redzējumi, garšu, mēbeļu, modes un skatuves dizains, operu prototipi

**Bībeles sižetu (re)interpretācija starpkaru perioda Latvijas teātra praksē:
Rīgas Strādnieku teātra izrādes “Melnā bībele” tuvlasījums**

Sanita Duka

Mg.art., Latvijas Mākslas akadēmija
sanita.duka@gmail.com

Dažādos kultūras attīstības periodos un atšķirīgi materiālās un garīgās kultūras performatīvi naratīvi piesaista interesi kā formas, tā satura ziņā. Šādu piemēru referāta ietvaros Sanita Duka piedāvā, risinot tēmu “Bībeles sižetu (re)interpretācija starpkaru perioda Latvijas teātra praksē: Rīgas Strādnieku teātra izrādes “Melnā bībele” tuvlasījums”. Iestudējumā (pirmizrāde 1933. gada 26. martā) izmantota Bībeles tēmu reinterpretācija, jo pats lugas materiāls ir etnogrāfisks pētījums par afro-amerikāņu folkloras materiālu. Luga sarakstīta pēc pasaku un nostātu motīviem, ko Roāks Bredfords (*Roark Whitney Wickliffe Bradford*, 1896–1948) pierakstījis un izdevis grāmatā “Ol’ Man Adam an’ His Chillun”, kura 1930. gadā saņēma Pulicera balvu dramaturģijā. Reliģisku sižetu pielāgojuma un izmantojuma pakāpe, kā arī veids vienmēr ir saistīti ar radošu adaptāciju. Referāts uzdod jautājumu, kā iespējama izrādes izvērtēšana, ja nav pieejams lugas manuskripts, bet kā pētniecības avotus var izmantot skatuves ietēpa metus un iestudējuma fotogrāfijas. Vizuālā materiāla formālā un ikonogrāfiskā analīze piedāvā iespēju reinterpretēt materiāli gaistošās performatīvās mākslas artefaktus. Teātra idejiskās programmas ietvarā atšķetināmā ideoloģiskā nozīme skar šķiru nodalījuma, apspiešanas un kolonizācijas tēmas. Tās atveidotas ar dzirkstījošu humoru un rotaļīgu fantazēšanu par svešā kultūrā iedēstītu naratīvo pamatu. Rīgas Strādnieku teātra gadījumā izrāde kļuva par feļetonu tolaik aktuālu notikumu atveidei. Referātā secināts, ka Rīgas Strādnieku teātra repertuārs piedāvāja no aktuālajiem pasaules notikumiem gūtu materiālu, lai sniegtu saviem skatītājiem gan informāciju par politiskajiem procesiem pasaulē, gan izklaidētu un liktu domāt par savu attieksmi.

Atslēgas vārdi: politiskais teātris Latvijā, Rīgas Strādnieku teātris, Bībeles sižetu reinterpretācija, etnogrāfiska pētījuma dramatizējums, kolonizācijas un šķiru tēmas teātri

**Reimagining the Archetype of the Female Figure in Sculpture
in Barry Unsworth’s Stone Virgin (1985)**

Aleksejs Taube

Dr.philol. Assistant professor, Art Academy of Latvia
aleksejs.taube@gmail.com

Unsworth’s remarkable novel begins and ends with the confessional narrative of Girolamo, a fictional sculptor who carves the Virgin for the sculptural scene of the Annunciation on one of the Venetian churches in 1432. It also includes two ‘interludes’ set at the end of the 18th century and the story of the restoration of Girolamo’s sculpture by Simon Raikes, an English conservation expert, in the 1970s. The novel creates intriguing resonances between Girolamo and Litsov, a sculptor Raikes meets in Venice while researching the history of Girolamo’s “stone virgin” as well as between Girolamo’s and Litsov’s relationships with the models for their sculptures. In addition, the narrative creates thought-provoking parallels between Girolamo’s and Raikes’ engagements with the sculpture of the Madonna. The paper draws on Carl Jung’s, Joseph Campbell’s, and Northrop Frye’s insights into the role of archetype in artistic creation, on Lucien Goldman’s theorization of the creative process, and on Marina Warner’s trailblazing study of the archetype of the female figure in sculptural representations from the ancient world to the twentieth century, *Monuments and Maidens: The Allegory of the Female Form* (1985). The paper explores Unsworth’s reinterpretation and subversion of the traditional ways of depicting the female figure in sculpture. The paper argues that Unsworth’s historical novel provides important insights into the sculptor’s creative process and into their reinterpretations and transformations of archetypal models. In addition, the paper draws parallels between the subversive narrative strategies employed by Unsworth in his novel and the iconoclastic representations of the female figure in the works of such contemporary artists as Sarah Lucas, Rachel Harrison, Rebecca Warren, and Kara Walker, highlighting the importance of both literary discourses and artistic interventions for the undermining of restrictive and oppressive patriarchal archetypes.

Keywords: archetype of the female form, sculpture, novelistic discourse, artistic creativity

Mīts un tā vizuālās formas: attēls kā nozīmes radītājs

Zane Ozola

PhD, Latvijas Universitāte

zane.ozola@lu.lv

Mīts nav tikai pagātnes stāsts – tas nepārtraukti atjaunojas un transformējas, iekļaujoties jaunos kontekstos un radot jaunas nozīmju sistēmas. Laikmetīgajā kultūrā mīta nozīme pārvirzās no teksta uz attēlu, no stāstījuma uz vizuāliem uztveres modeļiem. Attēls vairs nav tikai starpnieks nozīmes pārnesei, bet pats kļūst par tās nesēju, mainot attiecības starp realitāti un tās interpretāciju. Mīts šodien izpaužas kā nepārtraukta nozīmes veidošana, kur attēls ne tikai atspoguļo, bet arī konstruē pasauli. Šī mijiedarbe starp redzamo un saprotamo veido laikmetīgo vizuālās kultūras mitoloģiju, kur tradicionālās nozīmes tiek pārinterpretētas un pārrakstītas.

Rakstā pievērsīšos attēlam un valodai kā filozofiski estētiskajām struktūrām, lai izpētītu, vai un kā attēls mūsdienu kultūrā pārņem mītisko funkciju, radot jaunus simboliskos laukus un nozīmju spēles. Kā vizuālā kultūra maina mūsu izpratni par arhetipiem un prototipiem? Vai attēls var kļūt par kolektīvās iztēles kodu, kas nosaka uztveres robežas?

Atslēgas vārdi: mīts, tēls, attēls, estētiskais, realitāte, ontoloģija

**Mītu un mitoloģijas pārinterpretācija imersīvajā mākslā.
Paplašinātās realitātes (XR) mākslas darbu agrīnie piemēri**

Līga Vēliņa

Mg. art., Latvijas Mākslas akadēmija

liga.velina@gmail.com

20. gs. 2. pusē, satiekoties tehnoloģiskajai attīstībai un laikmetīgajai mākslai, līdz ar paplašinātās realitātes tehnoloģiju rašanos, māksliniekiem un zinātniekiem sadarbojoties radās jaunas audio-vizuālas un multisensoras pieredzes, kas pavēra jaunu līdz šim neatklātu lauku mākslā un plaši starpdisciplināros pētniecības laukos. Meklējot jaunus paņēmienus kā paplašināt cilvēka uztveres robežas, fiziskā realitāte kā objektīvi pastāvoša materiāla vide, kas ir taustāma un telpiski organizēta, tika apaudzēta ar termiņiem kā virtuālā realitāte, virtuālā vide, papildinātā realitāte un citiem apzīmējumiem, kas saistīti ar XR tehnoloģijām un radītām digitālām simulācijām, kas var eksistēt tikai kā vizuāli vai multisensori iluzori paplašinājumi.

1968. gadā Jūtas Universitātē (University of Utah) sadarbībā ar ASV Aizsardzības departamentu un DARPA (*Defense Advanced Research Projects Agency*), Ivans Sazerlands (Ivan Edward Sutherland) izstrādāja vienu no pirmajām galvai pievienotā displeja sistēmām “Damokla zobens”, kas lietotājam sniedza trīsdimensionālu pieredzi fiziskajā realitātē. Damokla zobens, atsaucoties uz leģendu un saistīto izteicienu Senajā Grieķijā par varas nestabilitāti, kalpojot kā metafora inovāciju dualitātei - attīstībai un iespējamām ētiskām sekām. Turpretī, Džefrija Šava (Jeffrey Shaw), Zelta teļš (The Golden Calf), responsīvā instalācija papildinātajā realitātē (1994) tiek uzskatīta par vienu no pirmajiem mākslas darbiem papildinātajā realitātē, kur, ar viedierīces palīdzību apskatāms digitāls saturs fiziskajā telpā. Tematiski Džefrijs Šavs piedāvā skatītājam Zelta teļu kā imitētu pagānu objektu pēc reliģijas laikmeta kultūras pielūgsmi, kas rituāli propagandē savus mītus un vēlmes izmantojot elektroniskos medijus.

Referāts pievērsas gadījumu pētījumam - agrīnu XR tehnoloģijās balstītu mākslas darbu izpētē, kur mitoloģija, simboli un arhetipi skauj gan darba konceptuālo ietvaru, gan apspēlē tehnoloģijas attīstību un inovācijas kā mītiem apvītu duālu procesu.

Atslēgas vārdi: virtuālā realitāte, mīts, mitoloģija, XR

Lilith Deconstructed: Erasure and the Decolonial Reimagining of Feminine Power

Laura Santamaria

Dr. Research Lead, School of Communication, Royal College of Art
laura.santamaria@rca.ac.uk

Lilith, a figure systematically distorted and erased from dominant mythological canons, represents a crucial site for exploring how symbolic structures shape cultural inclusion and exclusion. This paper offers a semiotic analysis that traces Lilith's evolution from a revered pre-patriarchal archetype in Mesopotamian mythology to her later demonization in Jewish and Western traditions (Patai, 1990). By deconstructing the representations, ideological and cultural framings that transformed Lilith from an autonomous divine figure into a symbol of chaos and transgression, the study highlights the mechanisms through which patriarchal and colonial narratives suppress alternative models of power (Foucault, 1978; 1980).

Reframing Lilith through a decolonial lens, this research examines how her exclusion reflects broader disciplinary structures of power that control representation and cultural legitimacy (Foucault, 1980). Drawing on feminist interpretations of Lilith (Hurwitz, 2009; Clay, 2024), this study proposes her restoration as a prototype for agency, sovereignty and regenerative leadership. The paper argues for the role of design in disseminating cultural narratives to empower rather than marginalise, illustrating how mythological reinterpretation can challenge historical erasures and inspire more equitable and diverse cultural imaginaries.

Keywords: Lilith, Semiotics, Decoloniality, Cultural Erasure, Design for Social Inclusion, Feminine Archetypes, Empowerment

References:

- Foucault, M. (1978). *The History of Sexuality, Volume 1: The Will to Knowledge*. Pantheon.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977*. Harvester Press.
- Hurwitz, S. (2009). *Lilith – The First Eve: Historical and Psychological Aspects of the Dark Feminine*. Daimon Verlag.
- Patai, R. (1990). *The Hebrew Goddess*. Wayne State University Press.
- Clay, S. (2024). Lilith, a Monster Feminist Icon: Four Genealogies of a Divine Jewish Demon. *Magic, Ritual, and Witchcraft* 19(1), 1–35.

“Varas kostīma” aģences reinterpretācija modes dizaina komunikācijas kontekstā: pilnvarošanas apšaubīšana

Una Pūpola

Mg.art., Latvijas Mākslas akadēmija
una.pupola@inbox.lv

2025.gada marta sākumā publiskajā telpā plašu rezonansi izraisa ziņa par Ukrainas Prezidenta Volodimira Zelenska izvēli neierasties uzvalkā, apmeklējot Baltā nama Ovālo kabinetu. ASV valdības pārstāvji to tulko kā necieņas izrādīšanu, vainojot spriedzes pastiprināšanā jau tā saspīlētajā starptautiski politiskajā situācijā. 1988.gada Maika Nikolsa kulta filmā “Working Girl” galvenā varone Tesa atzīst, ka viņas “galva ir biznesam un ķermenis grēkam” (*a head for business and a body for sin*). Viņa nomaina savus sievišķīgos sekretāres tērpus pret maskulinu “varas kostīmu”, lai varētu veiksmīgi izlikties par uzņēmuma vadītāju. Modes pētnieks Robs Jangš Jangš grāmatā *Power Dressing: First Ladies, Women Politicians & Fashion* (2011) atzīmē, ka Hilarija Klintone ar hameleonisku efektivitāti 2001.gadā nomainīja “rozā kleitas un matu rotas”, ko viņa bija iepriekš nēsājusi ASV pirmās lēdijas statusā, pret vīrišķīgiem bikškostīmiem. Plašākā sabiedrībā šī viņas atteikšanās no sievišķīgās garderobes tika novērtēta par “varas tērpsnāš” stratēģiju un par leģitīmu līdzekli, ar kura palīdzību sievietē cenšas iegūt varu politikā.

Augstāk minētos piemērus vieno modes dizaina kā komunikācijas medija fenomēns. Moriss Merlo-Ponti savos darbos *Phenomenology of Perception* (1945) un *The Primacy of Perception* (1964) norāda, ka ķermenis kā medijs ir mūsu nodomu redzamā forma pasaulē. Savukārt mediju teorētiķis Māršals Maklūens darbā *Understanding Media* (1964) definē apģērbu kā cilvēka paplašinājumu, bet konformismu un atbilstības veidošanu ar apģērbu dizainu kā (sociālā) medija radīšanu. Viņa frāze “medijs ir vēstījums” satur ideju, ka medija klātbūtnei un pielietojumam ir daudz lielāka ietekme uz cilvēka apziņu un sabiedrību kopumā nekā tā saturam. Tās ir medija īpašības, kas veido saskarsmi, nosaka vēstījumu, proti, rada aģenci.

Savukārt, ar “varas kostīmu” un “varas tērpsnāš” (*powersuit/powerdressing*) apzīmē maskulinā apģērbu koda (uzvalka) pielāgošanu sievietes ķermenim. Kā pašprezentācijas diskurs tas savu veidolu mūsdienu izpratnē ieguva pagājušā gadsimta 70.–80. gadu Rietumu uzņēmējdarbības kultūrā. “Varas kostīms” bija saistīts ar sieviešu pieaugošo emancipāciju korporatīvā vidē, kas, konotējot pilnvarošanu (*empowerment*), “uzrunāja topošās karjeras sievietes”, kā vizuāli paust savu kompetenci un apliecināt profesionalitāti līdzvērtīgi vīriešiem.

Analizējot “varas kostīma” dizaina reprezentatīvo politiku, tā ienākšanas nepieciešamību sievietes garderobē, neviļus jāuzdod metaforisks jautājums “kāpēc sievietē nevarētu pārvaldīt pasauli puķainā kleitā?” Žans Bodrijārs darbā *For a Critique of The Political Economy of The Sign* (1972) uzsver, ka simboli norāda uz kaut kā vēlama trūkumu (absenci) attiecībā, to aizstājot ar vēstījumu. Tās rosina kritiski izvērtēt, vai “varas kostīma” jēdzieniskais saturs attaisno patiesu sieviešu pilnvarošanu un vai “varas kostīms” kā korporatīvās pasaules varas simbols realizē sievietes sociālo mobilitāti varas hierarhijā.

Atslēgas vārdi: “varas kostīms”, modes aģence, dizains kā komunikācija, sievietes pilnvarošana, varas attiecības

Mītu un arhetipu atspoguļojums Latvijas feministiskās mākslas darbos

Baiba Cimoška

Bc. Sc., Latvijas Mākslas akadēmija

cimoska.baiba@gmail.com

Laikmetīgā māksla ir kļuvusi par nozīmīgu un vienlaikus ambivalentu platformu, kur, no vienas puses, tiek atspoguļoti sabiedrībā valdošie diskursi, bet, no otras puses, tieši laikmetīgā māksla dekonstruē, pārinterpretē un pārrada iesakņojušos naratīvus, tādējādi veidojot pavisam jaunas domāšanas paradigmas. Tostarp arī feministiskās mākslas izstādes Latvijas kultūrtelpā ir kļuvušas par nozīmīgu lauku, kurā ne tikai tiek iztaujāti un problematizēti tradicionālie dzimumu priekšstati, bet arī pārinterpretēti kultūras mīti un arhetipi. Šajā referātā tiks analizēts, kā latviešu mākslinieces savos darbos piešķir jaunu nozīmi klasiskajiem mītiem un arhetipiem, lai dekonstruētu patriarhālos naratīvus un radītu jaunas, subversīvas nozīmes.

Pētījumā, kas tiks veikts maģistra darba ietvaros, tiks analizēti vieni no hrestomātiskākajiem 21. gadsimta Latvijas feministiskās mākslas piemēriem, kas ietver references uz tradicionāliem kultūras simboliem, mitoloģiju un klasiskajiem arhetipiem, kā arī to transformācija un integrēšana laikmetīgajā vizuālajā mākslā. Mākslas darbos tiks apskatīts, kā sievietes tēls tiek interpretēts caur tādiem arhetipiem kā māte, sieva, *femme fatale*, ragana, dieviete, vienlaikus tiks analizēts, kā šie tēli tiek resignificēti un padarīti par sacelšanās, prestestības vai spēka simboliem. Pētījumā īpaša nozīme tiks pievērsta vizuālajām un konceptuālajām metodēm, ar kurām mākslinieces aktualizē mūsdienu feministiskās idejas un izjautā sociālās normas. Tiks aplūkoti tādi elementi kā ķermeņa reprezentācija, materiālās prakses un performativitāte, kas raksturo laikmetīgo feministisko mākslu Latvijā.

Pētījuma mērķis ir parādīt, kā feministiskās izstādes Latvijā veicina kritisku diskusiju par dzimti un identitāti Latvijas kultūrtelpā, kā arī analizēt, kā vizuālā māksla var dekonstruēt, pārinterpretēt un pārradīt tradicionālos naratīvus, mītus un arhetipus, tādējādi izaicinot institucionālo un simbolisko varu. Pētījuma pamatā būs mākslas teorijas, feministiskās kritikas un semiotikas metodes, kas ļaus padziļināti izprast mītu un arhetipu lomu Latvijas feministiskajās izstādēs.

Atslēgas vārdi: mīti, arhetipi, feministiskā māksla, resignifikācija, vizuālā reprezentācija

Mākslinieks vai skolotājs? Latvijas Mākslas akadēmija un zīmēšanas pedagoģija 20. gadsimta 20.–30. gados

Sanita Oše

Mg.art., Nacionālā kultūras mantojuma pārvalde

sanita.ose@nkmp.gov.lv

Mākslas izglītība iekļauj gan teorētiskās, gan praktiskās zināšanas – tā ir aksioma. Bet ar kādām īpašībām un prasmēm jābūt apveltītam zīmēšanas skolotājam, kura audzēkņi ir vispārīgāko skolu skolnieki? Vai zīmēšanas skolotājam būtiskākas ir pedagoģiskās, vai mākslinieciskās prasmes un izglītība? Vai skolotājam jābūt arī māksliniekam? Šķietami vienkāršie jautājumi atklāj plašu problemātikas loku, kuru aplūkojot referātā iezīmētajā periodā, nav iespējams ignorēt Latvijas Mākslas akadēmijas ieguldījumu zīmēšanas skolotāju sagatavošanā.

Kopš Latvijas Mākslas akadēmijas dibināšanas tika fiksēta tās vieta ne tikai akadēmiski izglītotu mākslinieku, bet arī vispārīgāko skolu zīmēšanas pedagogu sagatavošanā. Paralēli 20. gadu publikajām diskusijām par mākslas augstskolas kā profesionālu mākslinieku kalves nepieciešamību un lietderību norisinājās darbs pie mākslas priekšmetu skolotāju tiesību apliecināšanas un pedagoģiskās programmas kā zinātnisko priekšmetu daļas izveides akadēmijā. Pedagoģiskie priekšmeti jau no pirmsākumiem tika nodoti tēlnieka Gustava Šķiltera (1874–1954) pārziņā, kurš paralēli radošajam darbam kļuva par mākslas pedagoģijas, arī zīmēšanas metodikas, izstrādātāju un pasniedzēju līdz pat 1932. gadam. Tad viņu nomainīja vairāki citi pedagogi un zīmēšanas metodikas pasniegšana tika uzticēta gleznotājam Kārlim Brenčēnam (1879–1951), bet 1936. gadā kā ārštata lektors to uzņēmās mākslinieks Jānis Aleksandrs Ērglis (1891–1964).

Mīts par māksliniekiem, ko vada iedvesma, par radošas personības atrautību no reālās dzīves problēmām starpkaru periodā nereti sadūrās ar nepieciešamību pēc finansiālas stabilitātes, tādēļ daudzi, kuru akadēmijas beigšanas apliecībās bija rakstīts “mākslinieks gleznotājs”, strādāja par skolotājiem gan Rīgā, gan citur Latvijā. 30. gadu beigās, stabilizējoties ekonomiskajai situācijai, sāka dominēt viedoklis, ka strādāšana skolā nogalina radošumu, tādēļ tā nav māksliniekam piemērota nodarbošanās.

Atslēgas vārdi: Izglītība, zīmēšanas izglītība, Latvijas Mākslas akadēmija, Latvija, starpkaru periods, Gustavs Šķilters

Vēsture kā mīts un mīts kā vēsture. Latvijas tēlotājas mākslas vēstures programmu diskusiju ideoloģiskie aspekti 1950. gados

Katrīna Šeikina

Bc. Art., Latvijas Mākslas akadēmija
katrina.seikina@gmail.com

Mīts kā kultūras konstrukts var būt ne tikai kā kolektīvās identitātes atspoguļojums, bet arī kā instruments ideoloģijas nostiprināšanai un zināšanu pārstrukturēšanai. Padomju ideoloģijas kontekstā vēsture tika interpretēta balstoties uz marksisma-ļeņinisma doktrīnu, kas atbalsojās arī mākslas vēstures rakstīšanas procesā. Referātā tiks analizēts diskurss ap diviem Latvijas tēlotājas mākslas vēstures programmas piedāvājumiem, kas izstrādāti tikai ar četrus gadus starpību – 1953. gadā un 1957. gadā – tomēr izpelnījās krasi atšķirīgu kritiku. Pētījums galvenokārt balstīts uz Latvijas Valsts arhīva Mākslas akadēmijas Padomes sēžu protokolliem.

Īpaša uzmanība tiks pievērsta padomju ideoloģijai kā mītam, kas noteica mākslas vēstures konceptuālos uzstādījumus un interpretāciju metodoloģiju. Valsts Mākslas akadēmijas (tagad – Latvijas Mākslas akadēmija) Mākslas vēstures katedras mācībspēkam tika uzticēta programmas izstrāde. Darbs šajā periodā noritēja sadrumstalotā un ideoloģisko uzskatu kontrolētā vidē ar minimālu akadēmijas vadības atbalstu.

Programmu salīdzinājums atklāj divus pretējus procesus. No vienas puses bija centieni institucionalizēt vienotu tēlotājas mākslas vēstures skatījumu, kas atbilstu ideoloģijas nostādņēm. No otras puses, pēc Staļina nāves īslaicīgi aktualizējās pārmaiņas, kas iezīmēja nepieciešamību pēc atvērtākas tēlotājas mākslas vēstures interpretācijas. Programmu kritikas asimetrija atspoguļo mainīgo ideoloģiskās cenzūras mehānisma darbību, kas noteica, kādi mākslas vēstures diskursa elementi tiek pieņemti vai noraidīti.

Šajā kontekstā ne tikai aplūkots padomju ideoloģijas veidotais mīts par mākslas vēsturi, bet arī tas, kā šī mitoloģizācija tika interpretēta un reinterpreterēta dažādos mākslas vēstures veidošanas posmos. Rezultātā tiks aktualizēts jautājums par mākslas vēstures rakstīšanas subjektivitāti, neizbēgamo vēsturisko un kultūras naratīvu atspoguļojumu tajā, kurā mīts var funkcionēt kā ierobežojošs vai transformējošs elements.

Atslēgvārdi: Latvijas tēlotājas mākslas vēsture, mīts, mākslas vēstures interpretācija, marksisma-ļeņinisma doktrīna, Valsts Mākslas akadēmija

Thematic track

UNDERSTANDING DESIGN IMPACT: THEORY AND PRACTICE

Session III: Methods of and Approaches to Impact Assessment

The Economic Value of Design: Navigating Impact Measurement Complexities

Ieva Zemīte

Dr.oec., Latvian Academy of Culture
ieva.zemite@lka.edu.lv

Baiba Tjarve

Dr.art., Latvian Academy of Culture
baiba.tjarve@lka.edu.lv

Design is increasingly recognized as a driver of economic growth and innovation. The McKinsey Design Index (2018) highlights the value of design, showing that companies with strong design capabilities experience higher revenue growth and better returns to shareholders. Since 2015, the Design Economy has provided the most comprehensive assessment of design's impact, offering a holistic view of its value in the UK (Design Economy 2015, 2018, 2022).

However, measuring design's economic impact remains a complex and often contentious challenge. Cultural economists offer varying perspectives on the valuation and impact of culture and the arts, linking 'impact' to the changes induced by experiencing culture. These changes can be interpreted as an integral part of the cultural experience, or 'impact' can be seen as an exogenous outcome (Carmichael & Brown, 2014). Often, when discussing the importance of key sectors, industries, or products, impact is viewed as something external that must be proven—particularly in cultural policy making, where there is a push to demonstrate the monetary value of arts and culture. To this end, economic impact measurement approaches are commonly used to evaluate specific actions or programs, aiming to support their sustainability, economic return, and ability to attract private or public funding (Snowball, 2020). The impact of the creative economy is mostly understood in terms of the value they generate within the economy and the employment they create, which are key indicators providing accurate and comparable data (MCM Statistics Working Group, 2018).

This proposal explores the economic impact measurement of the design industry in Latvia, considering the direct effect on industries and employment. It will examine the challenges of quantifying design's value, particularly when it intersects with intangible assets. The proposal aims to highlight existing methodologies for assessing design's economic impact, critically evaluate their limitations, and propose more inclusive, interdisciplinary approaches for better understanding and measuring the broader economic impact of design.

Keywords: economic impact, design impact, impact measurement, design value

Ieva Zemīte holds a PhD in Economics Management (Dr. oec.), obtained in 2016. Scientific interests are related to the topics of cultural and creative entrepreneurship, creative industries, and cultural economy. Ieva's research interests are mainly related to various cultural and creative development issues. Since the end of 2020 Ieva has been leading FLLP research projects and has presented their progress and results at various national and international conferences. Essential experience accumulated in the national and many international research programmes.

Baiba Tjarve holds a Doctor of Arts degree from the Latvian Academy of Culture (2013). She is currently a leading researcher at the Latvian Academy of Culture and participates in both national and international research projects. Baiba has participated in numerous applied research projects in the cultural sector, gaining significant experience in cultural consumption, various aspects of cultural governance and audience research, as well as the collaboration with local governments on cultural assessment studies.

Design Possibilities within Social Impact Measurement in SMEs: Bridging Evaluation and Creative Practice

<u>Beatriz Bonilla Berrocal</u>	<u>Annalinda De Rosa</u>	<u>Valentina Auricchio</u>
Politecnico di Milano	PhD., Politecnico di Milano	PhD., Politecnico di Milano
beatriz.bonilla@polimi.it	annalinda.derosa@polimi.it	valentina.auricchio@polimi.it

In the business landscape, there is an increasing recognition of the role that innovation plays in fostering long-term social impact. Demonstrating social value and positive impact is no longer just an internal priority, becoming a key differentiator for companies aiming to obtain funding and legitimacy. Yet, for many small and medium enterprises, proving their social value remains challenging, facing difficulties in assessing their impact on society and with placing value on intangible outcomes and softer values of their initiatives.

Businesses span a diverse spectrum of profit-driven enterprises, social enterprises, and non-profit, where the understanding of social impact, value and innovation is often fluid and context-dependent. The concept of impact is often framed as internal or external to the organization, being conceived as the internal benefits provided to employees, fostering a culture of innovation and well-being, or externally, as their engagement with communities through projects that drive social change, either independently or in collaboration with stakeholders.

Exploring how these different interpretations influence the discourse around social innovation and impact measurement, create understanding about how SMEs embed purpose within their strategies. This missing conceptual framework for social value and innovation leads to an increasing conceptualization of voluntary and routinary actions as a form of social innovation, where its impact and value is not part of the organizational overall social motivation. Capturing and measuring impact requires embedding evaluation processes into an organization's management structure, where the challenge relies in ensuring that impact assessment does not become a compliance-driven exercise but rather a designed feedback mechanism that informs strategic decision-making and enhances the continuous innovation process.

This paper aims to highlight the case of purpose driven SMEs, as businesses that aim to integrate impact evaluation into their practices, and how they navigate this complexity. While impact tools provide legitimacy, they are not always feasible for SMEs to adapt it to their practices due to their cost and technical demands. An alternative to these methods is presented by design discipline with a participatory and creative approach to evaluation and balance between quantitative and qualitative data, insight and metrics. The exploration of participatory evaluation methodologies as an alternative to traditional impact assessment tools to actively engage multiple stakeholders propose an option into defining what social impact means in a smaller setting and how it should be measured in consideration to its particular context, where qualitative impact narratives are equally valuable, offering depth and contextual understanding, capturing data that cannot be easily quantified.

Examining how SMEs navigate the challenges of measuring and demonstrating impact, helps to understand that while structured evaluation frameworks play an important role in fostering accountability, they are not universally applicable. Instead, a shift toward participatory and adaptive impact evaluation led by a design perspective can enable more SMEs to integrate purpose-driven strategies effectively and enrich impact assessment theory beyond numerical performance metrics, allowing a more contextualized and inclusive understanding of impact. Design proposes a way of Bridging the gap between corporate purpose, social innovation, and impact measurement by highlighting how businesses can sustain their contributions to society while ensuring that their impact remains both measurable and meaningful.

Keywords: Impact Measurement, Social Impact, Design, SMEs, Evaluation

[Beatriz Bonilla Berrocal](#), PhD candidate in Design, member of Polimi DESIS Lab. Teaching assistant at the School of Design of Politecnico di Milano and at the Faculty of Economics of Università Cattolica del Sacro Cuore. Her research interests focus on Design for Social Innovation and its application both in business and communities.

[Annalinda De Rosa](#), Design researcher at Politecnico di Milano, focuses on design-driven models for incubating processes to enhance social cohesion through participatory design in urban and rural areas. Member of Polimi DESIS Lab and researcher of "ONFOODs – Research and innovation network on food and nutrition Sustainability, Safety and Security".

[Valentina Auricchio](#), Associate professor at Politecnico di Milano, member of Polimi DESIS Lab. Her research focuses on Design Methods and managing strategic design projects with small and medium industries including Design Thinking processes. Her main interest is in design processes, methods and tools and their application within different sectors for strategic innovation. and of the international DESIS Network.

Exploring Design Impact Factors on the 5Ps of Sustainability

Shivam Vats

IDC School of Design,
Indian Institute
of Technology Bombay
shivamvats@iitb.ac.in

Sugandh Malhotra

Dr., IDC School of Design,
Indian Institute
of Technology Bombay
sugandh@iitb.ac.in

Lalit Kumar Das

Prof., IIDC School of Design,
Indian Institute
of Technology Bombay
lalitdas@gmail.com

In the modern world, design has played a crucial role in understanding complex problems and providing effective solutions. Traditionally, design was primarily associated with the creation of artifacts, industrial production, and aesthetically pleasing objects. However, its role has significantly expanded beyond these domains. As Don Norman highlights in his latest work, design has brought humanity this far, but the critical question remains: Can design address the pressing challenges of the 21st century?

To achieve this, design must be driven by the intent to create meaningful impact. The United Nations' Sustainable Development Goals (UN SDGs) were established to guide global efforts toward sustainability. Expanding upon the Millennium Development Goals, the SDGs adopt a more comprehensive framework, addressing diverse sustainability challenges, including poverty alleviation and climate change mitigation.

While numerous studies have examined sustainability concerns and the impact of products and services, far fewer have focused on assessing design's holistic contribution to sustainability. There is a lack of research exploring how product and service designs influence 5P-led sustainable development and contribute to building a more resilient and sustainable future. These goals emphasize five key pillars—People, Planet, Peace, Prosperity, and Partnership (5Ps)—which serve as fundamental dimensions of sustainable development. In alignment with these pillars, we aim to explore how design can contribute to fostering peace, enabling prosperity, strengthening partnerships, enriching the planet, and ensuring the well-being of people.

To achieve this, we aim to explore current indexes, metrics, and assessment methods within each of the 5Ps. Through content analysis, we will identify key areas, cluster them into overarching themes, and determine how design can contribute to these domains. By pinpointing areas where design can act as a key driver of change, we seek to highlight opportunities for the design community to leverage these insights in creating impactful design outcomes.

This research ultimately aims to derive conclusions that offer a theoretical understanding of how design can contribute to sustainability across these dimensions. By establishing a structured framework, we seek to advance the discourse on sustainability and sustainable development, providing a systematic approach to assessing the role of design in shaping a more sustainable future. This paper aims to highlight the case of purpose driven SMEs, as businesses that aim to integrate impact evaluation into their practices, and how they navigate this complexity. While impact tools provide legitimacy, they are not always feasible for SMEs to adapt it to their practices due to their cost and technical demands. An alternative to these methods is presented by design discipline with a participatory and creative

approach to evaluation and balance between quantitative and qualitative data, insight and metrics. The exploration of participatory evaluation methodologies as an alternative to traditional impact assessment tools to actively engage multiple stakeholders propose an option into defining what social impact means in a smaller setting and how it should be measured in consideration to its particular context, where qualitative impact narratives are equally valuable, offering depth and contextual understanding, capturing data that cannot be easily quantified.

Keywords: 5Ps of Sustainability, Design Impact, Design Evaluation Metrics, Sustainability Framework, Sustainable Future

Shivam Vats is a PhD research scholar at the IDC School of Design, IIT Bombay. His current research interests include design for sustainability, design methodologies, sustainability assessment methods for design, and strategic design for sustainability and the future.

Sugandh Malhotra is a professor at the IDC School of Design, IIT Bombay, specializing in design futures and research on the future of design. He is also the founder of the Design for Future Lab (DeF Lab) at IIT Bombay, where he leads projects exploring the possibilities of design in virtual and augmented environments.

Lalit Kumar Das is a distinguished professor and design philosopher, widely recognized as a pioneer in establishing the design department at IIT Delhi. His work is dedicated to making the world a better place through the lens of design, with research published in renowned journals and conference proceedings. He is also a TEDx speaker and continues to inspire through teaching at various universities while serving on the boards of directors for multiple design institutions across India.

Challenges in Design Education's Engagement with Real-world Problems: the Final-year Experience at Istanbul Bilgi University's Department of Industrial Design

Özlem Er

Prof. Dr., Istanbul Bilgi University

ozlem.er@bilgi.edu.tr

Design education increasingly balances professional preparation with socially responsible innovation. Some programs align with industry demands, while others encourage students to address societal and environmental challenges. At Istanbul Bilgi University's Department of Industrial Design, final-year students develop their own design briefs and work on self-identified problems in industrial studio classes. The studio curriculum in the final year of the four-year undergraduate program is designed to foster student autonomy and a sense of ownership over their work. The aim of extending the graduation project work to two semesters instead of limiting it to the final semester is justified with the increasing complexity of problems requiring systemic thinking and collaboration with stakeholders.

Alongside studio work, students take a theoretical course exploring the broader economic, social, and environmental contexts of design. This course equips them with critical perspectives, helping them navigate professional and academic domains. While students choose their own topics, they are encouraged to tackle issues of domestic and global significance. This approach has led to an increase in projects addressing complex societal challenges. Some selected topics of the graduation projects from the 2023–2024 academic year illustrate the wide range of real-world problems addressed by students:

- *Breaking Menstruation Taboos in Turkey* – Aims to dismantle stigmas by providing young girls with accurate, health-focused information, promoting awareness and open discussions.
- *Sustainable Hive Rental and Smart Beekeeping* – Introduces a beekeeping system with sustainable hive rental, an advanced hive design, and an online platform for responsible hive management.
- *Enhancing Women's Safety in Public Spaces* – Proposes a system integrating preventive and responsive features to improve safety for women in urban environments.
- *Earthquake-Proof Safety Enclosure* – Develops a product providing secure spaces during earthquakes, equipped with survival resources and communication tools.

Despite their potential, many of these projects are not pursued beyond graduation. Students graduate and move on, while institutions often lack the necessary resources, funding, or infrastructure to support the continued development of these ideas. This brings the educators to the question: How can universities support the continuation and realization of impactful student projects beyond the classroom? This paper will explore this question and propose actionable strategies to enhance the long-term impact of student work.

Keywords: Industrial design education, design entrepreneurship, social impact, wicked problems, curriculum development

Özlem Er (Ankara, 1966) received her BID and MSc degrees from the Middle East Technical University (METU), Ankara, Turkey, and her PhD from the Institute of Advanced Studies at Manchester Metropolitan University, the UK. Having taught at METU from 1996 to 2000 and Istanbul Technical University (ITU), she is currently full professor at the Department of Industrial Design, Istanbul Bilgi University. She initiated design management teaching at undergraduate and graduate levels in Turkey and supervised numerous master's and PhD studies exploring different aspects of design and business as well as other issues in the field of design. As the head of the Industrial Designers' Society of Turkey Istanbul Branch, she organized two conferences and jury formations for the Design Turkey Industrial Design Awards in 2012 and 2014. She directed a government funded project (İSTKA) in 2012 with the aim of matching newly graduated industrial designers with SMEs, a project shortly titled as Design for SMEs. Özlem Er is a member of the Executive Committee of the European Academy of Design, Fellow of the Royal Society of Arts (FRSA) and also an editorial board member of The Design Journal. She has numerous publications both nationally and internationally.

Pluralising Evaluations of Design Impact: A Research and Educational Agenda for Design Culture Studies

Joana Meroz, Flavia Piancazzo, Cyril Tjahja, Ines Tolic, Harun Kaygan,
Annamari Vänskä, Olivér Horváth

Dr Joana Meroz, Vrije Universiteit Amsterdam – j.ozoriodealmeidameroz@vu.nl
Dr Flavia Piancazzo, University of Bologna – flavia.piancazzo2@unibo.it
Dr Cyril Tjahja, Vrije Universiteit Amsterdam – c.tjahja@vu.nl
Dr Ines Tolic, University of Bologna – ines.tolic@unibo.it
Dr Harun Kaygan, University of Southern Denmark – hkay@sdu.dk
Dr Annamari Vänskä, Aalto University – annamari.vanska@aalto.fi
Olivér Horváth, Moholy-Nagy University of Art and Design, Budapest – disegno@mome.hu
Dr Barbara Predan, University of Ljubljana – Barbara.Predan@aluo.uni-lj.si

This paper proposes a research and educational agenda for Design Culture Studies (DCS) aimed at pluralising the evaluation of design impact. Existing methods predominantly focus on economic and quantitative metrics (Moultrie and Livesey 2009; Moultrie et al. 2008; Design Council 2013; Gibbon and Dey 2013), often tied to a single discipline (Nguyen and Mougnot 2022), which fail to capture the diverse ways in which people consider how design can – and should – affect the world. Addressing this gap requires qualitative frameworks capable of embracing multiple perspectives, integrating evaluative languages, and fostering social sustainability and cultural inclusivity.

As a humanities field employing interdisciplinary qualitative methods, DCS is uniquely positioned to respond to this challenge. It analyses and teaches how design functions in diverse socio-cultural contexts, with emphasis on networks and relationships between design practice, production processes, and everyday life (Julier and Munch 2019). However, DCS expertise is fragmented, limiting its potential to contribute to pluralising design impact evaluations. To overcome this, our project brings together academics from different universities, consolidating expertise to create an innovative approach that pluralises the assessment of design impact. This is crucial for ensuring evaluations move beyond narrow indicators to reflect social, cultural, and ethical dimensions, and make design more responsive to diverse societal needs.

To develop an appropriate intervention, we conducted a needs analysis using literature review and empirical research with 278 participants across Denmark, Italy, the Netherlands, and Slovenia (see also Kavaš, Predan, and Murovec 2022; Murovec and Kavaš 2023; Murovec, Kavaš, and Uršič 2023; Murovec, Kavaš, and Bertolj 2022). Data collection methods included focus group interviews with students and graduates of humanities-based design programmes, and digital questionnaires with educators, design organisations, cultural institutions, and industry stakeholders. The analysis identified five critical needs for evaluating design impact:

1. Inclusivity and diversity: A flexible, context-sensitive framework that accommodates multiple perspectives.
2. Rigour: A systematic, theoretically grounded qualitative evaluation framework beyond promotional language.
3. Practical guidelines: Clear methodologies for applying socio-cultural impact evaluations in real-world contexts.

4. Educational tools: Resources for training students, educators, and design professionals in qualitative evaluation methods.
5. Integration of digital tools: Enhancing decision-making, multi-stakeholder collaboration, and improving employability in a digital economy.

To address these needs, we introduce SCOPE-D (Socio-Cultural, Open, and Pluralistic Evaluations of Design): an innovative, qualitative, and interdisciplinary framework designed to pluralise the assessment of design impact. SCOPE-D will be developed as a robust theoretical framework and practical (digital) tools to be integrated into diverse higher education design programmes. Furthermore, we will test their scalability and applicability in professional, industry, and policymaking contexts. Ultimately, SCOPE-D contributes to a growing research and educational agenda that redefines how we understand, teach, and evaluate design impact.

Keywords: Design impact; pluralising evaluations; qualitative evaluations; Design Culture Studies; higher education design programmes

Dr Joana Meroz is Assistant Professor of Design Culture Studies at the Vrije Universiteit Amsterdam. Her research investigates how the intersection of materials, mundane practices and environments enables specific ideas and artefacts to be produced, collected, displayed and circulated as ‘design’, while ruling out others.

Dr Flavia Piancazzo is Adjunct Professor of Media Communication and Fashion Analysis at the University of Bologna. Her research delves into cultural sensitivity and Eurocentrism in fashion, with a particular focus on their interplay within societal structures and media representations.

Dr Cyril Tjahja is Assistant Professor of Design Culture Studies at the Vrije Universiteit Amsterdam. His research interests are design and social innovation, (co)design and the energy transition, the role of design(ers), and decolonising design.

Dr Ines Tolic is Associate Professor of History of Architecture and Director of the Fashion Studies Master’s Programme at the University of Bologna. Adopting a historical perspective, her research focuses on the critical relationship between different scales of design, from everyday objects to cities.

Dr Harun Kaygan is Associate Professor at the Department of Design and Communication, University of Southern Denmark. His teaching and research interests lie in the social and cultural aspects and political implications of diverse design practices and objects, including issues related to gender, bodies, and repair.

Dr Annamari Vänskä is Senior University Lecturer of Design Cultures at the Department of Design at Aalto University. Her research develops qualitative methods in fashion and design studies with a particular focus on critical gender studies and digitalization of fashion/design/culture.

Olivér Horváth is a PhD student at Eötvös Loránd University and is editor and project leader of *Disegno: Journal of Design Culture* at the Moholy-Nagy University of Art and Design, Budapest. He is Assistant Lecturer at the University of Pécs and Lecturer at the Budapest Metropolitan University.

Dr Barbara Predan is an Associate Professor of Design History, Theory, and Research at the Academy of Fine Arts and Design, University of Ljubljana. Her research focuses on the history of Slovenian industrial design, women designers, and self-governance in a post-socialist context.

A Proposed Model for Evaluating Design Impact in Design and Innovation Capabilities In Public Institutions

Saniye Fısgın Korkmaz

Dr., Pamukkale University, Denizli
sfisgin@pau.edu.tr

The proliferation of design activities within public organizations globally has become increasingly evident, with participation from various design disciplines, including industrial, communication, and service design. Collaborations between design agencies, educational institutions, and public entities such as municipalities and healthcare facilities have raised pertinent inquiries regarding the efficacy and impact of these design initiatives. Specifically, scholars and practitioners are questioning the extent to which these activities yield significant transformations within organizations and the services they deliver, as well as their role in fostering innovation. While similar inquiries have been explored extensively within the private sector, leading to the development of numerous models for (Acklin, 2011; Kootstra, 2009).

However, there are fewer studies looking at the impacts of design on public organizations. Therefore, this paper introduces a model created during my doctoral research, focusing on the effects of collaborative efforts between public institutions and design schools on institutional design and innovation capabilities. The model synthesizes theoretical insights and empirical data by utilizing frameworks from design management (Acklin, 2011; Kootstra, 2009), public sector innovation (Windrum & Koch, 2008; European Commission, 2013), and service design (Wetter-Edman & Malmberg, 2016). The framework takes into account essential aspects including design awareness, the internal process and design, citizen involvement, and innovation motivation—elements especially relevant to public sector contexts. The study helps to develop a concept of strategic collaborations within public-private-educational ecosystems (Carayannis et al., 2000) and examines instances of how design may transform governmental operations (Design Council, 2013; DfG, n.d.).

Keywords: design school collaborations, design for public sector, embedding design

Saniye Fısgın Korkmaz is an assistant professor at Pamukkale University in Denizli, Turkey. She graduated with her bachelor's, master's, and PhD degrees in the Industrial Design Department at Istanbul Technical University. Her studies focus on human-centered design, service design, design management, collaborations between different institutions and design schools, and interdisciplinary collaborations.

Designing for Climate Emotions & Youth Futures: An Adolescent-led Participatory Approach to Understanding the Impact of Fashion on Well-being

Aniela Fidler-Wieruszewska

This paper presents findings from a doctoral research project at the intersection of design thinking, psychology, and sustainability, exploring how adolescents' fashion practices intersect with climate emotions and well-being. The study positions design as a participatory and interventional process that supports young people in navigating climate-related emotional challenges.

Working with over 50 adolescents—many from financially and culturally underrepresented backgrounds—the study employed longitudinal focus groups, creative workshops, and mindfulness-based methods to explore how clothing choices relate to identity, climate anxiety, and future thinking. Collaborations with institutions including Big Creative Academy, Blackhorse Lane Ateliers, and pilot partners such as Rosetta Arts and the London Zoological Society supported inclusive engagement.

The paper proposes a reflexive, practice-based methodology to evaluate design's relational, affective, and educational impact. It argues that adolescent well-being in response to climate emotions can serve as a critical indicator of design's societal value. Outputs such as co-created activity packs, creative artefacts, and personas are presented as tools for assessing emotional resilience and behaviour change. By integrating fashion as both theme and medium, this research contributes to emerging conversations on youth-led innovation, design for well-being, and climate literacy, offering new pathways for evaluating design's impact.

Aniela Fidler-Wieruszewska is a design researcher and PhD candidate exploring the intersection of Human-Centred Design, Psychology, and Sustainability, based at Glasgow Caledonian University (GCU) – London. Her fully funded, youth-led doctoral project investigates how adolescents' fashion choices and climate emotions relate to well-being and identity. Her work centres young people in creating solutions that address ecological challenges through design thinking, participatory design, mindfulness and futures literacy. Her research contributes to new methods for evaluating design's impact in education, emotional resilience, futures thinking and sustainability.

Challenges and Opportunities for Understanding Design Impact in an Arts-based Co-creation Project with Domestic Violence Survivors

[Shasha Mi](#)

Department of Design, Kyushu University
mi.shasha.303@s.kyushu-u.ac.jp

The paper explores the challenges and opportunities in understanding design impact within social design, focusing on an arts-based design project co-created with a self-help group of 11 women who have experienced domestic violence in Fukuoka, Japan. While existing studies have explored various approaches to understand design impact in arts-based design projects, challenges remain in capturing complex emotional and embodied experiences, particularly in a sensitive context. To address the gap, this study investigates the following research question: What are the challenges and opportunities for understanding design impact in an arts-based design project co-created with domestic violence survivors?

This study adopts arts-based research as a strategy. The design project was facilitated through two college workshops and material exploration, enabling participants to further develop their own ways for expressing their stories through various artistic forms, such as novel, installation, drawing. The artworks and related stories were then presented to the audience through an exhibition. To understand the impact of the project on both participants and the audience, this study employed qualitative research methods, including interviews with two participants and open-ended questionnaire surveys with 47 audience members. The data were analyzed using a general inductive analysis approach.

The analysis revealed the challenge in eliciting participants' negative feedback. Some participants found it difficult to openly express their negative emotions, such as tiredness or depression, to others during the artmaking process, potentially due to cultural norms and peer pressure. Additionally, evaluation methods that primarily rely on verbal expression struggle to articulate people's complex emotions and embodied experiences, often leading to their simplification, particularly in the immediate moments of artistic experience. However, the analysis also highlights that artmaking allows participants to express their stories more freely without feeling pressured by others' perspectives, since they do not have to tell stories in front of the group. Furthermore, participants gained new perspectives on understanding their stories. This suggests that the arts-based method (ABM) also has the potential to overcome the limitations of traditional qualitative methods and expand the understanding of design impact through artistic expression and storytelling.

These findings suggest that ABM not only serves as creative a tool for expression but also holds potential as an alternative evaluation method for understanding the impact of social design interventions.

Keywords: Design impact, Evaluation, Arts-based Research, Co-creation

[Shasha Mi](#) is a PhD researcher in the department of design at Kyushu University, Japan, currently undertaking a one-year exchange program at the Estonian Academy of Arts. She completed her master's degree at Kyushu University, where she organized an art exhibition in 2022 in Fukuoka, Japan, in collaboration with a self-help group supporting women who had experienced domestic violence. The exhibition employed various art forms, including collage, drawing, and installation, to convey the survivors' traumatic experiences, inviting audiences to witness their stories and raise awareness. She also used drawing and meditation workshop to help university students bear witness to those who suffered in the war. Her PhD research focuses on themes of arts-based method, witnessing, co-creation, and facilitation.

Designing for Equity: Blockchain, Agriculture, and the Indian Farmer's Voice

[Sushrut Vartak](#)

sushrut@emertech.io

[Gaurav Somwanshi](#)

gaurav@emertech.io

Discussions on sustainability and fair equity in agriculture often neglect the struggles of Indian farmers, particularly those with small landholdings. Each year, thousands of farmer suicides occur in India, highlighting a deep-rooted crisis that is often overshadowed by debates on organic certification and market access. A significant challenge lies in the credibility of agricultural information and the lack of awareness about the necessity of transparency. Consumers are frequently disconnected from the origins of their food and clothing, leading to a trust deficit between producers and buyers.

Blockchain technology addresses these issues by enhancing transparency across the food value chain. By integrating blockchain-based QR codes, agricultural products can be traced back to their source, ensuring data integrity and verifiability. To date, over 5.2 million QR codes have been printed on food items and cotton clothing, enabling consumers worldwide—regardless of literacy, age, or technical skills—to access complete product details instantly. This initiative not only fosters trust but also empowers farmers by introducing them to digital tools that strengthen their market participation.

Our collaboration with Sahyadri Farms in Nashik, particularly the cotton-to-t-shirt initiative, exemplifies how design can play a pivotal role in bridging the information gap. Through extensive customer surveys, field visits, expert consultations, and structured frameworks, we explored ways to make complex agricultural data more accessible and meaningful. The project emphasized the role of creative communication in conveying transparent information to both consumers and farmers.

By merging design, technology, and agriculture, our research underscores the potential of blockchain in fostering sustainable and equitable farming practices. The insights from this initiative provide a framework for enhancing agricultural transparency, making it a model for future interventions aimed at empowering farmers and educating consumers.

Keywords: Sustainability, Fair equity, Blockchain, agriculture

[Sushrut Vartak](#) is the Lead Interaction Designer at Emertech Innovations, where he works at the intersection of blockchain technology and supply chain transparency. He holds a background in visual communication design and serves as visiting faculty at multiple universities, guiding students in design research and practice.

[Gaurav Somwanshi](#) is the CEO & Co-founder of EmerTech Innovations Pvt Ltd, a blockchain-led supply chain solutions company incubated at IIT Bombay. He holds a degree in Computer Engineering and an MBA from IIM Lucknow. He has authored case studies, policy papers, and articles on blockchain applications in India.

Uncontrollability in the creation of art

Neringa Akcijonaityte

Mg.art., Vilnius Art Academy

neringa.akcijonaityte@vda.lt

In the creation of art it is prevalent to derive inspiration from already existing artworks and ideas. In this paper the catalyst of artistic creativity is the uncontrollable creation process itself.

The aim of this artistic research is to find new art forms and to create artworks in the ceramics field using exact science. In this paper the focal point is the electroformation process itself. By manipulating how strong the electrical current is the notation of the different crystalline structure formations are made. Additionally the mandrel types are being switched to observe how copper particles would grow on them – from copper wire to larger surface copper plate with the goal to create durable and intriguing volumetric copper objects. Furthermore the connection with ceramic work is explored by the inclusion of conductive materials to the clay body.

With the help of this research the exploration of artistic creation using techniques that are chaotic and not fully controllable is made. As electroformation yields results that are predictable with experience yet it can not be fully controlled by the researcher. There is no way to demand how the structure of the crystal will lay down on the mandrel. The notion of leaving the illusion of control behind and trusting the process itself is being examined as a main driving force of the art creation. And the road to mixed media artwork is laid down.

In order to create unique art using exact science and to explore release of the full control in the creation process copper crystals resembling corals are grown using electroformation. This process works by taking some electrically conductive object – it can be copper wire, plate or something covered with conductive paint or copper foil – and a thick copper metal part and connecting them to electricity. Both of them are placed in electrolytic liquid. This creates a circuit and particle transfer can begin enabling the growth of copper structures and slow decay of a metal part. With inclusion of conductive materials and fluxes the clay modification is made to support copper growth from within the sculpture enabling creation of peculiar artworks.

This paper's exploration of the clash of two worlds – strict and calculated scientific approach of technological research and expressive creation – and the seamless combination of them enables the creation of unique methods of ceramic art creation.

Key words: uncontrollability, process, electroformation, ceramics, copper crystals

Spogulis Latvijas mūsdienu stikla mākslā

Inguna Audere

Dr.art., Latvijas Mākslas akadēmija

inguna.audere@lma.lv

Spoguļattēla atklāsmes un vēlāk paša spoguļa radīšanas vēsture sniedzas tālā pagātnē. Līdz ar pirmo sava attēla ieraudzīšanas brīdi, iespējams – kāda ūdens atspulgā, ir radusies arī cilvēka dabiska tiekšanās pēc emocionāla skaidrojuma par pieredzēto un psiholoģiskas drošības meklējumi. Kaut arī līdz stikla spoguļa izgudrošanai bija vajadzīgi vēl daudzi gadsimti un uzkrātas nepieciešamās zināšanas, spoguļattēls un pats priekšmets arī pēc tam turpināja ietekmēt cilvēka uztveri un bija apvīts ar mītiem un ticējumiem. Atveidotas iepriekšējo gadsimtu mākslas darbos, spoguļattēlam piešķirtās nozīmes, metaforiski saistās ar cilvēka un apkārtējās pasaules izziņas psiholoģiskajiem procesiem, rosina iztēli un aktivizē fantāziju. Tās vēl arvien atceras un zināmā mērā izmanto arī mūsdienu mākslā kā radošā procesa ierosinātājus.

Konferencei sagatavotajā materiālā autore dalīsies savos novērojumos un pieredzē par to, kā stikla spoguļa izgatavošanas paņēmieni un eksperimenti bagātina mūsdienu Latvijas stikla mākslinieku jaunradi un netieši turpina pašrefleksijas tēmas laikmetīgā formā.

Raugoties no vēsturiskā aspekta, publicētajos materiālos par stikla māksliniecisko apstrādi Latvijā var rast maz piemēru spoguļa fiziskam un tā fizikālo īpašību metaforiskam lietojumam mākslas darbā. Eksperimentējoša māksliniecisķā jaunrade ar stiklu nav bijusi aktuāla, jo sabiedrībā dominēja noteikti pieņēmumi par spoguļa, vitrāžas vai trauka funkciju. Savukārt padomju okupācijas laikā eksperimentāla un radoša darbība bija stipri ierobežota. Piemērs, kur stikla spogulis lietots mērķtiecīgi un izvēlēts par nozīmīgu darba vēstījuma sastāvdaļu, ir rodams mākslinieka Egona Cēsnieka (1915–1978) izstāžu darbos 20. gadsimta 70. gadu sākumā.

Mūsdienās spogulis ir viens no Latvijā bieži izmantotiem materiāliem stikla mākslā. Tas ir viens no lētākajiem, pieejams, ir vizuāli izteiksmīgs un māksliniecisķās apstrādes daudzveidībai pakļāvīgs materiāls. Informācijas pieejamība, aprīte un praktiska pieredze dažādu spoguļa pārstrādes veidu (kausēšana, uzklāšana, matēšana, gravēšana) izmantojumā ir ievērojami bagātinājusi mākslas darbu vizuālās izteiksmes dimensijas. Saturiski, kaut visai attālināti, tomēr var novērot atsauci uz senākajiem spoguļa arhetipiem. To klātbūtne tiks analizēta raksta autore daiļradē un Latvijas mākslas akadēmijas Stikla mākslas nodaļas maģistra un bakalaura programmas studentu Lindas Līvas Moras, Gunas Oses, Annas Enikovas un Ilzes Apines kompozīcijās, kuru koncepts ir saistīts ar personīgās telpas atklāsmi, sava es pilnveidi, emocionālas drošības meklējumiem. Spoguļi pārstrādājot, tas zaudē savas pamatīpašības un atkarībā no ķīmiskā sastāva iegūst dažādu toņu nianšes. Caur šo procesu mākslas darbos tiek simboliski noliegti pazīstamākie mīti par paštīkmināšanu vai negatīvas enerģijas izstarošanu un radīta cita saturiskā kvalitāte.

Atslēgas vārdi: stikls, spogulis, arhetips, eksperiments, mūsdienu māksla

Paraugi un interpretācijas. Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja kolekcijas lāžu atslēgas un to dekoratīvā apdare

Kristīne Ogle

Dr.art., Latvijas Mākslas akadēmija

kristine.ogle@tvnet.lv

Domājot par dizaina izpratnes un vērtēšanas kritērijiem mūsdienu kontekstā, nereti talkā nāk vēstures mācības, ko sniedz dažādu priekšmetu grupu izziņa tuvplānā. Latvijas Etnogrāfiskā brīvdabas muzeja vērienīgā kolekcija šajā ziņā ir nepārvērtējams informācijas lauks, kas dāvā atziņas ne vien senatnes entuziastiem, bet var sniegt ierosmes un idejas arī daudzveidīgiem radošajiem centieniem šodienā.

Muzeja ekspozīcijā glabātās lādes, kastes, tīnes un citi ietvari interesanti no daudziem aspektiem. Tradicionāli pirmā asociācija, kas nāk prātā, par šo jomu domājot, ir krāšņo Kurzemes pūra lāžu apgleznojums (otējums). Taču ir vairāki citi elementi, kam vērts pievērst pastiprinātu uzmanību, lai nāktu pie būtiski svarīgiem secinājumiem. Ne tikai lāžu sāni un vāki, bet arī rokturi, kājas, atvilktnes, iekšienes noformējumam izmantotie materiāli, eņģes un citi elementi, pastiprinātas uzmanības fokusā, spēj sniegt vērā ņemamu un būtiski svarīgu informāciju.

Parasti šīs priekšmetu grupas aprakstos perifērijā aizvirzās jautājums par par lāžu atslēgām un vispār vajadzību nodrošināt konkrētas tīlpnes satura pieejamību kādam noteiktam lietotāju lokam. Paredzot iespēju atvērt plašākai starpdisciplinārai diskusijai jautājumu par latviešu mentalitātē sakņotu noslēgtības vai atvērtības problēmu, ieskatam muzeja kolekcijas izpētē balstīti dati, kas izteiksmīgi runā paši par sevi (2024. gadā publicētajā katalogā uzskaitīti 367 priekšmeti, taču realitātē, piepūlcējot visas kastes, tīnes un citas tvertnes, eksponātu skaits svārstās ap 1000): mināmi tikai daži ietvari, kuriem nebūtu paredzēta iespēja tos slēgt.

Lāžu atslēgas interesantas ne vien idejiski un funkcionāli, bet arī, izvērtējot to estētiskās kvalitātes. Lai arī nereti lādes kopējā kompozīcijā atslēgas apkaluma loma šķiet nečīla, aplūkotie piemēri uzrāda, kā, prasmīgi un asprātīgi variējot noteiktus prototipus, kalumu autori dzīvojuši līdzī stilistiskajām tendencēm no baroka, rokoko, līdz pat jūgendstila un *Art Deco* laikmeta vēsmām.

Atslēgas vārdi: Latvijas Etnogrāfiskais brīvdabas muzejs, pūra lāde, atslēga, vēsturiskie stili, paraugu interpretācijas

Metlahas tipa grīdas flīzes – nostalgija jaunā materiālā – Rīgas piemēri

Agnese Tambaka

Mg.art., Latvijas Mākslas akadēmija

agnese.tambaka@gmail.com

Vācijā industriāli ražotu grīdas flīžu ražošana sākās ap 1840. gadu. Tās attīstībā pētnieki kā nozīmīgu vadmotīvu atzīmē nostalgiju pret senatni, kad 19. gadsimta pirmajā pusē Rietumeiropā atskatījās uz viduslaiku un antīkās pasaules arhitektūras celtnēm. Šajā laikā attīstījās idejas par kultūras mantojuma saglabāšanu. Tika radītas celtnu atjaunošanai nepieciešamās flīžu kopijas, piemēram, gotikas periodam raksturīgās divu krāsu grīdas flīzes Ķelnes katedrālei. Tā rezultātā kopumā pieauga pieprasījums pēc būvkeramikas, gan atjaunojot arhitektūras pieminekļus, gan daļu no senatnes kopiju veidā ienesot savos mājokļos un publiskās celtnēs.

Inovatīvs risinājums flīžu ražošanā bija pulvera presēšanas tehnoloģija (*dust press*), kā rezultātā bija iespējams radīt akmens masas flīzes ar augstu izturību (salizturību, nodilumizturību u.c.). Šādas monohromas flīzes *Villeroy & Boch* ražoja Septfontaines (Luksemburga) rūpnīcā jau kopš 1846. gada. Sešus gadus vēlāk *Villeroy & Boch* rūpnīcā Metlahā šādas flīzes bija iespējams ražot jau polihromas un tās dēvēja par *Mettlacher Platten* jeb Metlahas flīzēm. Tajā pašā laikā netālu no Metlahas tika atklātas romiešu grīdas mozaikas (*opus tessellatum*), kas kļuva par nozīmīgu motīvu ieguves vietu. Metlahas flīzes aptuveni 17 x 17 cm izmērā, varēja būt gan gludas, gan ar reljefu. Flīžu reljefs atdarināja atsevišķu mozaikas gabaliņu (*tesserae*) faktūru. Flīžu otrajā pusē bija iestrādāts rūpnīcas nosaukums (*Villeroy & Boch, Mettlach*), kas kalpoja arī kā kvalitātes garants.

Vēlāk arī citi ražotāji sāka ražot krāsainas akmens masas flīzes, atdarināja Metlahas flīžu motīvus, un daudzviet šis nosaukums kļuva par vispārēju terminu – *flīzes Metlahas stilā*. Rīgā līdz mūsdienām ir saglabājušās gan vairākās *Villeroy & Boch* rūpnīcās ražotas polihromas akmens masas flīzes, gan citu ražotāju šādas flīzes. Līdz šim apzinātais materiāls norāda, ka visplašāk Rīgā ir sastopamas flīzes no rūpnīcām mūsdienu Polijā – *Dziewulski i Lange* un *Marywil*. Piemēram, aģentūra-birojs “Duna” Rīgā piedāvāja iegādāties *Dziewulski i Lange* grīdas flīzes Metlahas stilā (*Fliesen a la Metlach*).

Paralēli aktīvi attīstījās cementa grīdas flīžu ražošana, arī šeit tika atdarinātas antīkās mozaikas un gotikas periodam raksturīgās divkrāsu flīzes. Apzinātie piemēri Rīgā un dati no arhitektoniski mākslinieciskajām izpētēm ļauj secināt, ka Rīgā izmantotas cementa grīdas flīzes no vismaz trim rūpnīcām *Carl Nevermann & Co, Carl Ullmann, J. Walter*, kas visas atradās Rīgā.

Akmens masas – keramikas – grīdas flīze dēļ to augstākās cenas, motīvu dažādības (vēsturisko stilu atdarinājumi līdz jūgendstils), košā kolorīta, bieži izmantotas nama reprezentatīvajās zonās – vestibulā un savukārt tālāk kāpņu telpas kāpņu laukumīņos bieži izmantotas cementa grīdas flīzes, kas bija lētākas.

Atslēgas vārdi: Villeroy & Boch, būvkeramika, cementa flīzes, akmens masa, jūgendstila periods

Izšūto jostu izgatavošanas tehnoloģiskās izpētes rezultātu analīze un interpretācija

Una Valtere

Mg.art., Latvijas Mākslas akadēmija

una.valtere@gmail.com

Vīriešu izšūtās jostas apvieno gan vietējās amatniecības tradīcijas, gan laikmeta modes ietekmes un rūpniecības progresu, rādot, kā tradīcijas un jaunievedumi saplūda līdz ar pārmaiņām sabiedrībā un dažādām ārējām ietekmēm. Industriālās revolūcijas ietekme 19. gadsimtā rezultējās jaunu tehnoloģisku inovāciju uzplaukumā, kas būtiski transformēja arī tradicionālo izšūšanas praksi. Šīs pārmaiņas ne tikai paplašināja pieejamo materiālu klāstu, bet arī ietekmēja amatnieku radošās izvēles. Stikla ražošanas tehnoloģiskais progress nodrošināja iespēju radīt īpaši smalkas un daudzkrāsainas pērlītes, kas veicināja plašu ar pērlītēm izšūtu priekšmetu izplatību un pieejamību. Izšūtās jostas, sākotnēji no tikai elitei pieejama apģērba piederuma, pakāpeniski iekļāvās arī zemnieku apģērbā, atspoguļojot plašākas sociālās un ekonomiskās transformācijas.

Pētījuma primārie avoti ir Latvijas muzejos glabātās izšūto jostu un to fragmentu materiālās, rakstītās un ikonogrāfiskās liecības. Salīdzinot izšūto jostu muzealizētās materiālās liecības, analizēti to izgatavošanas tehnoloģiskie aspekti, koncentrējoties uz materiālu un tehniku lietojumu. Izšūtās jostas tika izgatavotas, gan individuāli, gan labi organizētas amatniecības prakses ietvaros. Jostu liecību izpēte klātienē ļāva apzināt to darināšanā izmantotos materiālus un tehnoloģiskās nianšes, kas lietotas 19. gadsimta pērlīšu izšūvumos.

Referāta hipotēze ir, ka materiāliem ir aktīva loma radošajā procesā, tieši ietekmējot gan tehnikas izvēli, gan ornamentālos risinājumus. Pētījuma teorētiskais ietvars balstās uz starpdisciplināru pieeju, kas padziļina izpratni par izšūto jostu kultūrvēsturisko nozīmi. Papildus formālajai mākslas vēstures analīzei, integrēta objektorientēta pieeja, kas jostas aplūko ne tikai kā vizuālas reprezentācijas, bet arī materiālās kultūras artefaktus ar specifiskām tehnoloģiskām un sociālām funkcijām. Detalizēta priekšmetiskā analīze atklāj izgatavošanas tehniku, materiālu izvēli, nolietojuma pazīmes un lomu vēsturiskajā un sociālajā kontekstā. Jostas tiek interpretētas arī kā komunikācijas elementi, kas sniedz informāciju par amatniecības tradīcijām, valkātāju identitāti un laikmeta sociāliem un ekonomiskiem apstākļiem.

Rezultāti rāda, ka materiālu tehnoloģiskā attīstība ir būtisks faktors, kas veicinājis izšūto apģērba piederumu evolūciju no funkcionāli dekoratīviem aksesuāriem līdz sarežģītām mākslinieciskām formām. Pētījums uzsver materiālu nozīmi pērlīšu izšūšanas procesā un piedāvā padziļinātu izpratni par to, kā tehnoloģiskās inovācijas ietekmēja vīriešu apģērba vēstures un tradīciju dinamiku.

Atslēgas vārdi: 19. gadsimts, vīriešu apģērbs, tekstila vēsture, pērlīšu izšūvumi, zīļu josta

Mythologizing the Topic of “Muscovite” in Latvian Cultural Heritage of the Livonian Period

Ojārs Spārītis

Dr.habil.art., Art Academy of Latvia

osparitis@gmail.com

History knows many cases when the rulers of Russia invaded the territory of Livonia with armed force, caused armed conflicts, subjected territories to their influence, and as a result of hostilities, cruelly dealt with the civilian population. The historical memory of society has personified this group of perpetrators of violence and, in a mythologized form, identified it with the ethnos designation colored in the semantics of “Tatar” or “Muscovite”, which permanently contains an attitude of warning and fear.

The specificity of the Livonian territory after the missionary wars organized by the crusaders and bishops resulted in the formation of a federation of feudal states and the arrival of a significant number of merchants, craftsmen, military personnel and representatives of the administration of German origin in the Baltics. The feudal system of administration they established led to processes of ethnic segregation, under the influence of which the German missionaries, merchants, civil servants, and artisans settled mainly in the cities, degrading the rights of the indigenous population to an economically and socially subordinate position to life in the countryside.

However, the violence of the neighbouring troops attacking from the east affected both the German settlers living in the cities and the indigenous Latvians living in the countryside. Both experienced the extent of the devastation inflicted by the conquerors, felt the brutal violence and witnessed the destruction of cities and countryside. The traumatic experiences of the inhabitants of the territory threatened or conquered by the invasion were sublimated not only in oral folklore, horror stories with a warning character, but also in works of art in a materialized form.

In the repositories of contemporary Latvian historical memory, this evidence is preserved both in the form of records and publications, and in the form of visual and fine art. The geopolitical events of the twenty-first century and the backdrop of the Russian-Ukrainian hostilities have re-emerged the archetypes of the “stranger”, “enemy” or “Muscovite” stored in the passive fund of historical memory and allow us to evaluate the cultural heritage provoked by past interethnic conflicts in a new context.

Keywords: myth, conflict, historical memory, folklore, art, cultural heritage.

Ikonogrāfijas un tēlniecības prototipi, to interpretācija un māksliniecisko ietekmju kartēšana

Sanita Bitko

Bc. art. Latvijas Mākslas akadēmija
sanita.bitko@gmail.com

Sakrālās tēlniecības izpēte Latvijā ir saistīta ar daudziem izaicinājumiem, kur būtiskākais no tiem ir dokumentāro avotu trūkums. Nereti vienīgais mūsdienās pieejamais avots ir pats mākslas darbs. Referātā paredzēts atspoguļot iespējamās pētnieciskā darba iespējas ierobežotās informācijas apstākļos. Ar ikonogrāfiskās analīzes un lauku pētījuma metodi iespējams nonākt pie jaunām atziņām par stilistiskajām ietekmēm un mēģināt identificēt hipotētiskus tēlniekus vai to darbnīcas, kas darbojās Latvijas teritorijā 18. gadsimtā.

Konkrēta ikonogrāfiskā motīva – eņģeļu un Svētās Trīsvienības kompozīcijas attēlojuma analīze – norāda uz vienotām stilistiskajām ietekmēm Pasienas Sv. Dominika Romas katoļu baznīcā un Liepājas Sv. Trīsvienības luteriskā katedrālē, kas nākušas no itāļu jezuītu mākslinieka un teorētiķa Andrea Pozzo (*Andrea Pozzo* 1642–1709). Savukārt, ar lauka pētījumu metodes palīdzību tiek piedāvāts identificēt abu minēto baznīcu anonīmo tēlnieku darbus vēl citās Centrāleiropas baznīcās – Pasienas baznīcas tēlnieku veikumu Viļņā, savukārt Liepājas baznīcas – Krakovā.

Atslēgas vārdi: Ikonogrāfiskā analīze, sakrālā tēlniecība, lauka pētījumi, Andrea Pozzo, jezuīti, Pasiena, Liepāja, Viļņa, Krakova, Roma

Mihaela Jana fon der Borha sacerējuma “Varakļānu pils sentimentālais dārzs” četri avoti

Valda Jēkabsons-Valtere

Mg. philol., Latvijas Universitāte
valda.jvaltere@gmail.com

Vācu un poļu izcelsmes aristokrāts grāfs Mihaels Johans fon der Borhs (*Michael Johann Graf von der Borch, Michał Jan Borch*), dabaszinātnieks, mineralogs, politiķis, rakstnieks un dzejnieks, bija viens no spožākajiem prātiem apgaismības laika Latvijā, un varam pieņemt, ka arī Eiropā.

Franču un latīņu valodā sarakstītā un 1795. gadā Varšavā iespiestā grāmatiņa “Varakļānu pils sentimentālais dārzs” (*Jardin sentimental du château de Warkland dans la comté de Borch en Russie-Blanche*) 2019. gadā latviešu valodā tika izdota divos tulkojumos.

Šis pamīšus dzejā un prozā sarakstītais sacerējums tiek uzskatīts par literārā ziņā izcilāko no līdz šim zināmajiem J.M. Borha darbiem un tā interpretācijai un sasaistei ar reālo Varakļānu pils parka ansambli līdz šim pievēršies daudzi pētnieki Latvijā un arī ārzemēs. Apjoma ziņā nelielais sacerējums atklāj gan paša autora daudzšķautņaino zināšanu un vērtību pasauli, gan arī norāda uz kreatīvā procesa ierosinātajiem.

Poēmas sākumā daļā, kas ir pārpilna ar grieķu un romiešu mītu epizodēm un savita ar paša J.M. Borha domām, redzams, ka autors ir smēlies iedvesmu no antīko autoru darbiem un Renesanses laika glezniecības. J.M. Borhs to nosauc par “sentimentālā dārza plānu vai priekšvārdu”, bet sacerējuma turpinājumā autors pie grieķu un romiešu tēliem vairs neatgriežas.

Pēc dzejiskā ievada vēstījums turpinās ar pastaigu pa iedomātu vai varbūt daļēji reālu dārzu. Un te ir jāmin otrs iedvesmas avots – vientuļā ceļinieka motīvs apgaismības laika literatūrā. Ir ļoti ticams, ka J.M. Borhs, kurš regulāri sekoja literatūras jaunumiem Francijā, bija lasījis Žana Žaka Ruso (*Jean Jacques Rousseau*) darbu “Vientuļa ceļinieka sapņojumi”, kas rakstīts 1776.–1778. gadā un publicēts pēc autora nāves 1782. gadā Ženēvā.

Varakļānu pils dārzu veidojot, J.M. Borhs papildināja savu bibliotēku ar grāmatām par dārzu mākslu un trešais viņa iedvesmas avots varēja būt apgaismības laika dārzu un parku ierīkošanas teorētiķa Kristiana Kaja Lorenca Hiršfelda (*Hirschfeld*) izdevums vācu un arī franču valodā “Dārzu mākslas teorija” (*Théorie de l'art des jardins*).

Kā ceturto J.M. Borha iedvesmas avotu varam minēt autora tikšanos ar franču rakstnieku un filozofu Voltēru. Par to liecina viņa 1775. gada 27. janvārī rakstītā vēstule tēvam, kas atrodas Ukrainas Zinātņu akadēmijas V. Stefanika Ļvovas Zinātniskajā bibliotēkā. Lai atrastu vēl citus pierādījumus J.M. Borha arhīvā vai Voltēra arhīvā Francijā, ir nepieciešami jauni pētījumi.

Atslēgas vārdi: Mihaels Jans fon der Borhs, apgaismība, Žans Žaks Ruso, K.K.L. Hiršfelds, Voltērs

“Starp zemi un debesīm” – Vidzemes kapsētu kapliču izcelšanās un tipoloģiskā attīstība līdz 1914. gadam

Artis Zvirgzdiņš

Mg. arch., Latvijas Mākslas akadēmija

artis.zvirgzdins@gmail.com

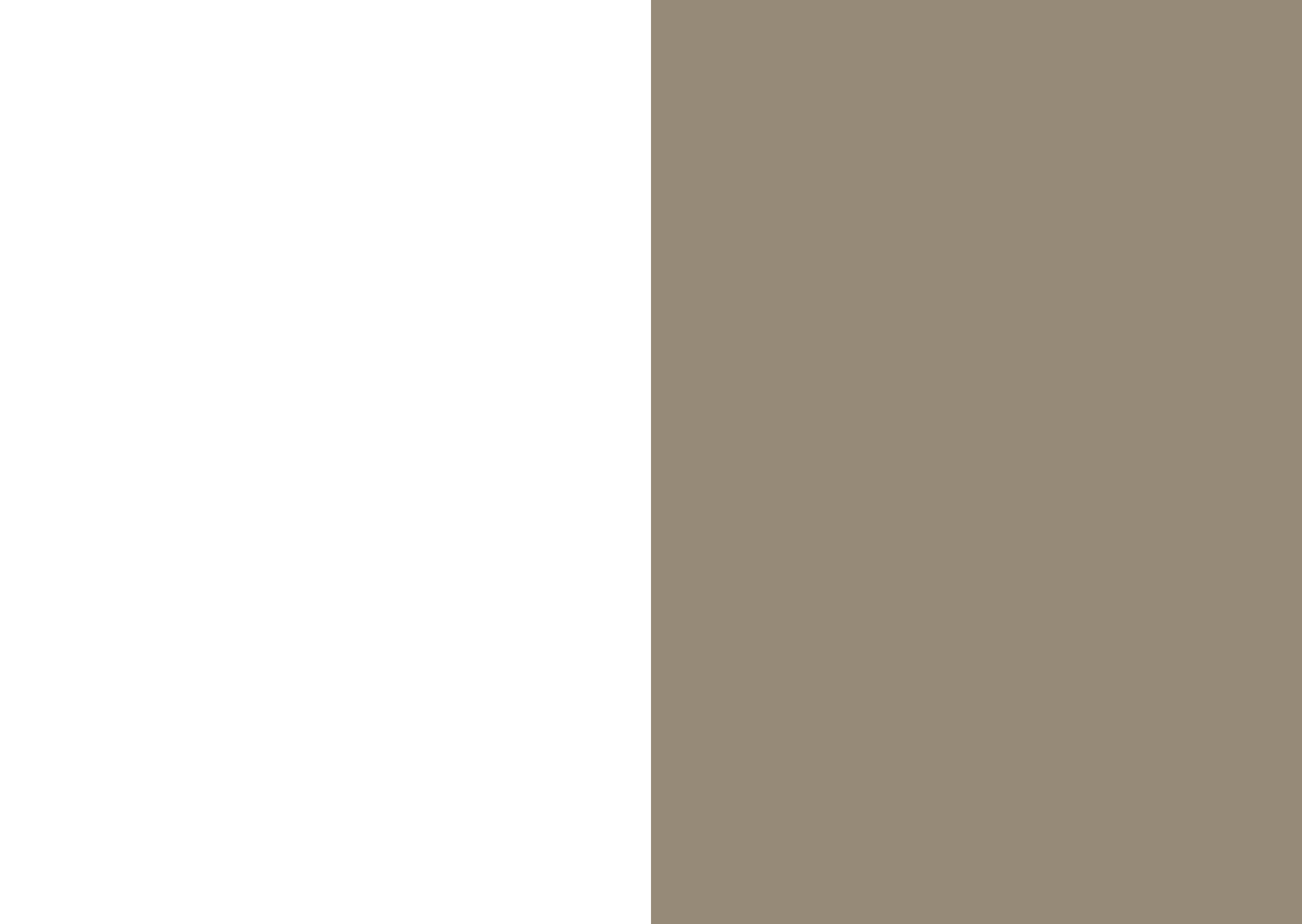
Kapsētu kapliča jeb bērķambaris ir Latvijai un īpaši Vidzemei raksturīgs būvju tips, kas vienlaikus apvieno divas šķietami pretējas nozīmes. No vienas puses tā ir utilitāra būve – liķu kambaris, vieta mirušo novietošanai pirms apbedīšanas. No otras puses – tā iegūst arī kapelas, sakrālas celtnes pazīmes. Simboliski kapliča kalpo kā pārejas vieta starp dzīvi un nāvi, un šo nozīmi bieži izceļ arī kapliču novietojums – uz pašas kapsētas robežas, nereti kalpojot par vārtiem starp divām atšķirīgajām telpām.

Salīdzinot ar citām būvēm laukos – baznīcām, muižu pilīm un ēkām lauku sētā, draudzes publiskā kapliča ir margināls, Latvijas arhitektūras un mākslas vēsturē līdz šim nepētīts ēku tips. Šis pētījums plašākajā nozīmē ir tendēts sniegt analīzi par kapliču arhitektūras attīstību laika gaitā, to saistību ar kultūras un vēstures procesiem, kā arī to nozīmi Vidzemes kapsētu ainavā un vietējo kopienu sociālajā un reliģiskajā dzīvē.

Konferences priekšlasījumā paredzēts pievērsties draudžu kapsētās uzcelto kapliču izcelsmei, attīstībai un arhitektūras tipoloģijai Vidzemē laika posmā līdz Pirmajam pasaules karam. Kļiedējot neskaidrību, referātā uzsvērta kapliču funkcionālā atšķirība no muižnieku kapenēm jeb ģimeņu mauzolejiem, kā arī no t.s. kaulu kambariem. Aplūkota arī liķu kambara (*Leichenhaus*) jeb morga izcelsme vācu zemēs 18. gadsimta beigās, kas atstājusi iespaidu uz kapliču tradīciju Vidzemē.

Kapu kultūras un kapliču attīstību būtiski ietekmēja 18. gadsimta beigu un 19. gadsimta apbedīšanas vietas reglamentējošie noteikumi. Kā pirmais jāmin 1772. gada Katrīnas II izdots dekrēts par kapsētām Krievijas impērijā – reforma, kas aizliedza mirušo apbedīšanu baznīcās un pilsētu teritorijās, veicinot jaunu kapsētu ierīkošanu un to infrastruktūras attīstību. Savukārt 1846. gadā izdotie Vidzemes guberņas kapsētu ierīkošanas un uzturēšanas noteikumi, paredzēja arī obligātu liķu kambaru izbūvi, kas ar laiku evolucionēja par kapličām, apvienojot trīs funkcijas: liķu kambari, izvadīšanas kapelu un zvanu torni. Analizējot kapliču piemērus, parādīts, kā tās no vienkāršām tautas celtniecības tradīcijās veidotām koka būvēm attīstījās par izsmalcinātu un profesionālu mūra arhitektūru.

Atslēgvārdi: kapličas, kapsētas, sakrālā arhitektūra, Vidzeme

LATVIJAS MĀKSLAS AKADEMIJAS
VII STARPTAUTISKĀ ZINĀTNISKĀ KONFERENCE
2025. GADA 29.–30. MAIJS

LATVIJAS MĀKSLAS AKADEMIJA

Kalpaka bulvāris 13, Rīga, LV-1050

www.lma.lv

info@lma.lv

doktorantura@lma.lv

conference@lma.lv

